Контрольный экземпляр

ТАХАН—СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА КОТАЛОН 45 ШУ ДУЗА ДИ

Масса а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

серДало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ КХАЬРА, 9 МАЙ, 1990 ШУ. ★ № 54 (7868). ★ Мах 3 кеп.

Халкъа карагIдаьнна денале гIулакх

В. ГОВОРОВ,
эскара инарал, СССР халкъа депутат.

Коталон ди эггара сийрдагIа а наьха дегаш гIоздоахаш дарех а цIей да хIара цIагIа, хIара дезале. Цу дийнахьа берригача советски наха дезду немецко - гIаьрахошта духьала лоаттабаь Сийлахь-боккха Даймехка тIом котало а йоаккхаш чакхбаьнна ди. Ханаш дIа ме йолх кIоаргагIа а шерагIа а бIаргагу советски халкъа, цун Герзашцарча Низашта халача тIема шерашка карагIдаьнна денале гIулакх.

Дукхха зе а хулаш боккхача маьхагIа кхаьчар вай халкъага Котало. Цхьа эзари диъ бIаьи барайтта дийнахьеи буси советски бIухой, вежараш ха йолча ерригача республикай викалаш, са дехка цIий Iоухийташ тIом беш лаьттар. Дийца варгвоацаш халача хьалашка тыле къахьегаш хилар фронта эшар Iалашдеш болхлой, колхозхой, интеллигенце викалаш, кхалнах, кхелетараш, боккхий нах.

ТIом болабеннача юххьанцарча хана аьттув боацаш цхьа ха этта яле а, советски халкъа мегар тIом латташе а гIулакх овлангара эргадаккха а котало а йоаккхаш тIом чакхбаккха а.

Дега тоам болаш хIама да, Советски Союза Турпалашта юкъе Нохч-ГIалгIай республика викалаш а хилар. Къонахчал а денал а долча халкъа къонгаша халача тIема шерашка моастагI эша а веш котало яккхара шоай вахар кходеш хиннадац. Царна карагIдийнна денале гIулакхаш диц ца луш даим дегашка латтаргда тIехьенна.

Вай общество кердайоалаш, гласности демократии шерлуш латтача хьалашка общественноста теркам тIехь-тIехьагIа дукхагIа тIаувз вай халкъа дIаяхача ханарча вахаро. ТIеххьарча хана наха дIайовзийтача исторе факташа таро хулийт йовзаш ца хиннача эпизодий нийсагIа анализ е. Масала, дикагIа хоалу цаI йола тIема лагерь берригача мехках еш партеи правительствеи баь бола Iалаьмате боккха болх. Цхьабакъда хIаьта а фашистски агресси йоаггIача тайпара юхатохалга вIаштIехьдаккхара йолаш йолча ерригача таронех пайда ийцабац.

Из дувзаденна да тIом хьалехьа хьалхарча хана моастагIчун низ бовзара а тIом болабалара хана а хьакъехьа гIалаташ дийнна хиларца. Эскара низ чIоагIбара доккха зе даьннад цхьаккха бахьан а доацаш нах лувцаш чубеккхаш хиларах, цу даькъе эскаре а бIарчча хьаййцача общество а. Цу хана хьахинна яьнна хиннача командно - административни система чIоаггIа зе даьд мохк общественно-политически дегIабоалабара. Цу дерригнеша доккха зе даьд Герзашцарча Низашта, берригача советски халкъа.

Исторе урокаш цхьайолча хана къахьа яле а нийса хул. Царех керттердар сенах латт аьлча, из латт Даьхе лораяра герзаца кийчо елга хьалхха-гIе а, чIоаггIа уйла яьи массе оагIорахьареи вIаштIехьдаккха дезаш хиларах. Из алхха обороннии низ эргабаьккха тоабар хинна Iац, технически Iалашои тIема говзали ебаяр хинна Iац. ЧIоагIа лоархIаме да вай эскара бIухой шоай тIемахой декхара тешаме хилар, морально чIоагIа хилар, бокъонца къонахчал, денал, хьинар долаш хилар. Духхьал вIаши кхотабенна, интернациональни доттагIал долаш, вежарашха долча халкъий традицеш дукха езаш халача тIема шерашка хиларах моастагIа эша а веш Коталонга кхаьчад советски халкъ.

45 шера машара сигаленна кIал дахаш хьадоагIа вай. Сийлахь - боккхача Даймехка тIема эзараш ветеранаш дерригача халкъаца цхьан мугIаре а латташ доаггIача тайпара къахьегаш ба Даьхе тоаяра, цун экономически оборонии низ чIоагIбара, халкъа вахара хьал тоадара.

Вай общество дегIаяра хIанзара этап къаьстта ший тайпара я. Экономиканеи политиканеи, социальни а культурни а сферана юкъеяьхкай дерригa чулоацаш йола эргалоний процессаш. Общество переходни этапа тIа яьлча санна я, йоккхийча, чоалханеча испытанеех чакхйоалаш я.

СССР халкъа депутаташа, до лерхIар чакхдаккхара тIехьа комитеташкаи комиссешкеи болх а беш дийза дарг доацаш мел дар ду гаргарча хана экономикеи политикеи керда механизмаш балха юкъейоалаяра. Лакхехьарча Совета сессешка тIайийцад 30 совгIа керттердарех дола законаш, 200 совгIа соцам баьб.

Белгалдаккха деза моттигашка а СССР халкъа депутаташ юкъе юкъ ца йолийташ болх беш хилар. Наха чуIе цIеноши просвещении, халкъа эша товараш, унахцIено лораяр, транспорти торговлии, наха бытовой гIулакхаш дари Iалам лорадари, советски наьха вахара материальни духовни боарам лакхбара йоакхо яр — иштта да характерга диллача тайп-тайпара а лоархIамга диллача цхьатарра а йолча тIехьатетта йиш йоацача ирача проблемай алхха цхьа дакъа.

Грозненски Шатойски районашкарча харжархой, къахьегама коллективай дерригa наказаш кIоаргга анализ а яь йоагI-йоагIача пачхьалкхен органашка дIадахьийтад.

Депутатски запросашка хьежжа Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совето кийч а яь чIоагIъяьй харжархой наказаш кхоачашдара йолча керттерча мероприятей комплексни план.

Цу документо бIарчча цхьа хIама санна вIашагIтехад отраслейи территорейи, моттигерча Советийи предприятейи хьашташ.

ПланагIа лаьрхIад поселкашка газификаци е, чуIе цIенош хьалде, наькъаш тоаде, кхыдола ира социально-бытовой дешаш. Цхьабакъда, цхьан сахьата, дукхача шерашка ца къестаяьча проблемай берригa шод хьабоасталургбац. Амма доаккхала а доацаш аргда аз, цу тайпара болх беш а ба, хIанззе а хьадда, хоалуш йола результаташ хьа а лу цо. Цунна дола тешал да дукхагIча даькъе социалистически строя лард шеи дизза дола халкъа Iаьдали, общественна демократизаци яри къахьегамхой дийна кхоллами.

Бахьан нийсдаларах пайда а эцаш, мукъа ба сона, шун газетага гIолла дIайха а дег тIара а моаршал Коталон ден доккхача цIейца дувзаденна тIем тIа дакъа лаьцарашка, тIемеи къахьегамеи ветеранашка, берригача къахьегамхошка дала. Дег тIара лов сона массава а могаш-маьрша, ираз долаш хилар, къахьегаме толамаш дахар, вахаре дIаьха а машара а шераш дахар.

Художника В. ВИКТОРОВА плакат. «Плакат» яха издательство.

СОВГIАТАШ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ШУН!

Нов. А. И. Шавхелишвилена «Нохч - ГIалгIай АССР Iилма заслуженни деятель» яха сийлен цIи яларах дола Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Iилма даькъе доккхий гIулакхаш карагIдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГIалгIай АССР Iилма заслуженни деятель» яха сийлен цIи лойла Шавхелишвили Абрам Ибоевича — Грузински ССР Iилмай Академе И. А. Джавахишвиле цIерагIча Кавказа халкъий исторе археологе, этнографе института проблемни группа Iилман ведущи болхлочоа.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатель Д. ЗАВГАЕВ.

г. Грозный, 1990 ш., 29 апрель.

Нов. К. З. Чокаевна «Нохч - ГIалгIай АССР Iилма заслуженни деятель» яха сийлен цIи яларах дола Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Iилма - педагогически балха даькъе доккхий гIулакхаш карагIдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГIалгIай АССР Iилма заслуженни деятель» яха сийлен цIи лойла профессора, филологически Iилмай доктора Чокаев Ката Заиндиновича — Нохч - ГIалгIай госпединститута вайнахско - эрсий шин метта кафедра заведующена.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатель Д. ЗАВГАЕВ.

г. Грозный, 1990 ш., 29 апрель.

Нов. А. М. Марзагановна «Нохч - ГIалгIай АССР Iилман техникан заслуженни деятель» яха сийлен цIи яларах дола Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Iилман техникан даькъе доккхий гIулакхаш карагIдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч - ГIалгIай АССР Iилман техникан заслуженни деятель» яха сийлен цIи лойла Марзаганов Махьмада Ахьмада — «Горское» яха конструкторско - технологически бюро а йолаш йолча опытни экспериментальни предприяте директора.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатель Д. ЗАВГАЕВ.

г. Грозный, 1990 ш., 29 апрель.

НН. И. З. Аюбовна, Г. Д. Бутенкова, А. А. Гасаевна «Нохч - ГIалгIай АССР физически культура заслуженни болхло» яха сийлен цIи яларах дола Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Физически культура даькъе доккхий гIулакхаш карагIдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч - ГIалгIай АССР физически культура заслуженни болхло» яха сийлен цIи лойла:

Аюбов Ибрагим Зелимхановича — профсоюзий ВДФСО областной спортивни клуба «Башлам» яхача ДЮСШ воккхагIволча тренера - преподавателa.

Бутенко Геннади Дмитриевича — профсоюзий ВДФСО областной спортивни клуба велоспорта воккхагIволча тренера - преподавателa.

Гасаев Ахмед Атабиевича — профсоюзий ВДФСО областной спортивни клуба единоборствай ДЮСШ директора.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатель Д. ЗАВГАЕВ.

г. Грозный, 1990 ш., 29 апрель.

ЛаьрхIар кхоачашду

ШийтталагIча пятилетка тIеххьарча шера къаьстта дика къахьегаш ба «Октябрьнефть» НГДУ мехкдаьттахой. Цхьаккха бутт дIабахийтабац цар дерригача технико - экономически хьонкамий даькъе шоаш тIайийца декхараш дикка тIехкхоачаш ца деш. Цудухьа башха - дика производственни хьонкамаш доахаш чакхбаьккхар цар дIабаха биъ бутт. Пачхьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа даьккхар 11300 тонн «Iаьржа дошуви» 33 миллион кубически метр мехкдаьттаца хьайоагIаш йола гази. Заданел тIех маьхалъяьккхар цар 55 эзар сом мах бола товарни продукци.

Дика да НГДУ коллектива кхы мел дола производственни хьонкамаш а. Къахьегама овсарле лакхъяра биъ бетта задани ялх процент тIехкхоачашъяьй цо. Ший потребителашта продукци лоаттаяра долча договорни декхарех а толамца лоархIабаьб мехкдаьттахой.

Мехкдаьттен газ йоахача управлене цхьаккха цех е участок яц пачхьалкхен план меттел тIайийца декхараш а дикка тIехкхоачаш ца деш. Царна юкъе а хадданза яхье хьалха латташ, башха-дика производственни толамаш доахаш хиларца белгалъяьнна я Ларионов Александр Васильевича кулгалдеча цхьоалагIча цеха коллектив. Биъ бетта заданел тIех цо даьккхад пхи эзар тонн мехкдаьттеи нийс миллион кубически метр гази.

* * *

Карарча шера план ханал хьалха кхоачашъяра доккхий декхараш тIайийцад Карабулакски химически реагентий завода болхлоша. Чакхбаьнниб хьалхара биъ бутт. Мишта кхоачашду цар шоаш тIайийца декхараш? Цу юкъа баьча балха итогашка хьежача къаьгга гуш да уж шоай деша дай хилар. Пачхьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа завода коллективо арахийцай 180 эзар сома маьха товарни продукци, йоагIачул дукхагIа маьхалъяьккхай 121 эзар сом мах бола тайп-тайпара продукци.

Экономически реформа хьалашка къахьегача заводa болхлой кхы мел дола технико - экономически хьонкамаш а дог гIоздоахаш да. Къахьегама овсарле лакхъяра биъ бетта задани 23,4 процент тIехкхоачашъяьй цар. Духхьал из лакхъяра чотагIа хьаяьй планал тIех ара мел хийца товарни продукци. Шоай потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш а дизза кхоачашдаьд цар. ЙоагIачул дукхагIа ара а хийца, вай республикерча а иштта мехкарча дукхача регионашкарча а бурувдеттарашка дIанкхачийтай предприяте коллективо 196 тонн химически реагенташ.

Уж производственни толамаш доахача дизза дакъа а лоацаш, къаьстта дика болх баьб Коломыцев Александр Дмитриевичи Гладких Василий Григорьевичи керте латтача цехий коллективаша.

Къонахчал гойтарах

СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗА ПРЕЗИДЕНТА УКАЗ

1941—1945 шерашка Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа хьинаре дакъа лаьцарашта Советски Союза Турпал яха цIи ялара хьакъехьа

1941—1945 шерашка Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа немецко-фашистски гIаьрахошта духьал латаш къонахчали турпалали гойтарах Советски Союза Турпал яха цIи лойла (байначул тIехьагIа):

Висаитов Мавлид Алироевича — подполковника.

Зеленко Екатерина Ивановнана — йоккхагIйолча лейтенанта.

Карданов Кобард Локмановича — лейтенанта.

Кечил Ооул-Тулуш Балдановича — капитана.

Кондаков Николай Алексеевича — воккхагIволча лейтенанта.

Лавриненко Дмитрий Федоровича — воккхагIволча лейтенанта.

Литвяк Лидия Владимировнана — йоккхагIйолча лейтенанта.

Маринеско Александр Ивановича — 3 ранга капитана.

Мельников Сергей Фроловича — подполковника.

Миронов Алексей Афанасьевича — сержанта.

Мосулишвили Фора Николаевича — старшинайна.

Паникахе Михаил Аверьяновича — рядовойчоа.

Ракутин Константин Ивановича — инарал-майора.

Туркенич Иван Васильевича — капитана.

Уммаев Мухажир Магометгериевича — воккхагIволча лейтенанта.

Советски Социалистически Республикай Союза Президент М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль, 1990 ш., 5 май.

ХАЛКЪА СИЙДОЛА ВОI

Укх деношка боккха кхаъ кхаьчар Нохч - ГIалгIайчен къахьегамхошка, республике бахача берригача нахага. Сийлахь - боккхача Даймехка тIема шерашка нийсхо йоацаш леладаь гIулакхаш тоа а деш СССР Президента УказагIа цхьаькха а вай мехкахочоа немецко - фашистски гIаьрхоех вай Даьхе лораеча майрал, денал гойташ лаьттача, эскара кадрови эпсара Висаитов Мовлад Алероевича Советски Союза Турпал яха сийлен цIи еннай.

Ховш ма хиллара, ткъаьиттлагIа шераш долалуш Советски Герзашцарча Низашка гIулакх де волавеннав Висаитов Мовлад, хIаьта шийгара дика гIулакхаш гойташ, бIухочун говзал лакхъеш хиларца белгалвоалаш, деналах ца вохаш чакхбаьккхаб цо ший советски бIухочун никъ.

Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа хиннав М. Висаитов из болабеннача хьалхарча дийнахьа денз тIом чакхбаллалца, Гвардейски дошлой полка командир волаш подполковника Висаитова тIом чакхбаьккхаб Германерча Эльба яхача хи йисте союзникий эскарца вIашагI а кхеташ.

Дукхха совгIаташ а луш белгалдаьхад вай мехкахочун турпала гIулакхаш. Цунна еннай Ленина, ЦIеча Байракха, ЦIеча седкъа орденаш, медалаш, хIаьта иштта «Легион чести» яха американски эггара езагIа йола орден, «Заслуженным на поле брани» яха польски медаль.

Белгалдаккха доагIа, фашистски рейха територе тIа операцеш толаме чакхъяхарах подполковник М. А. Висаитов Советски Союза Турпал яха цIи яла оттаваь хиннa хилар, бакъда из цIи цунна енна-м яц.

ТIом чакхбаьнначул тIехьагIа М. А. Висаитова дукхача шерашка болх баьб партийни, советски, боахама органашка. Машара хана къахьегача а шийгара дика гIулакхаш гойташ чакхваьннав халкъа сийдола воI. ХIанз из вайна юкъе вац, бакъда, из вай дегашка даим вахаргволаш я цо юхейита лер, цун турпала гIулакхаш. Цунна дола тешал да тахан кепатохаш дола СССР Президента Указ а.

С. МЕЦХАЛО.

Лауреаташ хилар

НГIАССР Министрий Совето соцам тIайийцаб литература, искусства, архитектура, кинематографе даькъе 1989 шера баьча балхах Нохч - ГIалгIай АССР Пачхьалкхен преми хьожаяра хьакъехьа.

Из еннай поэта А. Сулейманова «ЦаI — шиъ дош» яхача поэмах, хIаьта иштта «Даьй лаьтта» яха спектакль хьаьча, Х. Нурадилова цIерагIча Нохчий пачхьалкхен театра сцена тIа из оттаьча — Р. Хакишевна, М. Давлетмерзаевна, Х. Азаевна, Х. Кутаевна.

Цу берригнешта «Нохч-ГIалгIай АССР Пачхьалкхен преме лауреат» яха цIи еннай дипломаши ахчан премеши дIа а луш.

ДАИМ ЙОАГАЧА ЦIЕРА ХЬАЛХАШКА

Традици а хинна дIаэтта ма хиллара, хIара шера Сийлахь - йоккхача Коталон цIей хьатIакхоачача деношка тIем тIа лийгарий сийна оттадаь памятникаш, белгалъяь сквераш, боарзаш долча моттигашка зизаш, венокаш ехк Грозне бахача наха. Цига инициатораш хул парте, тIема, къахьегама ветеранаш, дакъа лоацаш хул предприятей, учрежденей, организацей коллективаш.

Иштта хилар укх деношка а. Укх сурта тIа гуш да Грозне Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа байнарий сийна лотаяь даим йоага цIи йолча майда тIа гулбенна дукхха нах. Уж ба тIем тIа дакъа лаьцараш, къахьегама ветеранаш, партийни, советски, профсоюзни органий болхлой, къахьегама коллективай, формальни йоацача организацей викалаш. Памятника гонахьа зизаш дохк цар, байнараш дагалаьца йист ца хулаш латташ цхьа юкъ йоакх.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурт.

Сийлахь-йоккхача Коталон 45 шу дузаш

Бирса шераш

Цlаккха дицлургдоацаш ваьха дегашка дийшад Сийлахь - боккхача Даймехка тlема шераш. МоастагIчоа меттар хиланзар — лоацпача юкъа советски халкъ а цун тешаме эскар а эшаде аьттув баланзар цун.

Бирса тlом лаьттар мехкдаьттахойи газовиккийн город МагIалбик бахьан долаш. Техника чlоагlагlа а кийчо йоккхагlа а йолча гитлеровцаша дlалаьцар город. «Іаьржа дошув» Германе дlаоза лаьрхlар цар. Цхьабакъда, цlаккха ца сопаш советски бlухоша ечa атакаша садаикха битанзар уж. Мехкдаьттах уйла ечаьъ дацар гlулакх.

ЧlоагIа саготдора фашистий кичахьара йоагlа ца ховш тlаухача «У-2» яхача зlамигача самолеташа. Бийса баьдъелча, дохи чlоагlделча гучаьелхар уж, шоай кхераме иухь lочу а хоарцабий, сихха дlайолхар. Царна шоаш фу духьалдоаккхаргда ховш бацар моастагlий.

Дегаш даттlа мегар цар, нагахьа санна цу самолеташ тlа багlараш, шоашца бирса дов лоаттадераш советски кхалнах, майра летчицаш болга хайча. Къайлагlара аэродром Ачалкхения гаьна йоацаш яр. Цигара гlеттар зlамига самолеташ. (Хьалхарча сурта тlа шоана гуш бараш цу эскадрилья летчицаш ба).

Дукха лаьттанзар гитлеровцаш МагIалбике, город йита йийзар цар. Дукха техника а гера а lо а тесса, байдар уж Нохч - ГlалгIайчен лаьттара. Цхьабакъда, цу тlа чакхбаланзар тlом вай республике бахача нaха. Берригача вай мехкара кхка безаш бар моастагlий. Цудухьа дукха кагий нах шоай лоlамагlа тlем тlа ухар цу бирсача хана.

Шоллагlча сурта тlа вайна гу тlем тlа болхараш уж накъабоахараш. Грозне призывни пункте даькха да из сурт. И. В. Сталина а цун гонахьарча гlозаро а шийна духьал харцонаш лелаяьяле а, Даьхен га дохкаизар нохч гlалгlай халкъо. Масала, 1942 шера арадаьлар нохчийн гlалгlайн тlем тlа ма кхуаlи яха указ. Дале а, лоамац хlантий из кхоачашдеш бацар. Шоай лоlамагlа фронте дlаухар уж, доккха деная гойташ латар моастагlчох. Цох лаьца дувцаш дар тlом лаьттача дукхача моттигашкара вай республика партийни, советски органашка иха каьхаташ.

Гайна - ганза бакъдар котдаланза lац. Тахан шоаш майрра гучаювлаш латт тlеман арейашка нохчашеи гlалгlашеи гойтача денала оагlонаш. Цо къаьгта хьахьокх, lоткъама зама дlа а яьнна нийсхо котйоалаш йоагlилга.

М. ЭРЗИЕВ.

СУРТАШ ТlА: 1) Ачалкхерча аэродрома летчицаш; 2) Призывни пункт — г. Грозный.

ТlЕМЕН КЪАХЬЕГАМЕИ ВЕТЕРАНАШТА НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

1941 — 1945 шерашка Сийлахь - боккхача Даймехка тlем тlа Котало яьккха 45 шу дизар дездеши республика ветераний боламе хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГlалгIай Автономни Советски Социалистически республика Лакхехьарча Совета Сийлен грамота лойла:

Загаев Лечи Магомедовича — тlемен къахьегамен ветераний Надтеречни районни совета председателa.

Иноземцев Николай Александровича — тlемен къахьегамен ветераний Грозненски районни совета председателa заместителa.

Пицхелаури Михаил Александровича — тlемен къахьегамен ветераний Заводской районни совета председателa.

Плякин Николай Владимировича — тlемен къахьегамен ветераний республикански совета агропромышленни комплекса комиссе председателa.

Яковлева Евдокия Ивановнана — тlемен къахьегамен ветераний республикански совета комсомола ветераний комиссе председателa.

Нохч-ГlалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатель Д. ЗАВГАЕВ.

г. Грозный,
1990 ш. 29 апрель.

ЭСКАРЕ ГlУЛАКХ ДЕШ БА ВАЙ МЕХКАХОЙ

Визза бlухо

«Могаш - маьрша ва со, кхы эргадаьнна хlама а дац, шо фу деш да?» — аьнна салтечо наьнага дайтача каьхатах салоlам хилац нанна.

Иштта Исроапилагара каьхат дарга хьежаш цун нана а я. Цо йоах, из маьрша волга-м ховра сона, хlаьта а... Сунженски района ахархо Гудиев Исроапила ше эскаре водаш эггара халагlа хетар новкъосташцара дезалцара къаьста ха яккха езилга. Эскарера гlулакх цlена, бехктокхаме чакхдаккха дезилга дика ховш а вар из.

Вахачул тlехьагlа дукха ха яьккхар Исроапила шийца деша баьгlа кlаьнкаш, йиlигаш, юртара нах биц ца луш.

«Фу деш ва хьо цига?» цар йхаш санна хетар цунна. Из-м массанена а хеташ хул. Тlехьагlа дlаlам, уйлаш е мукъа а хилац. хlана аьлча дукха хул эскаре гlулакхаш.

Ха дlа ме йода чlоагlлу салте, эскаре гlулакх деш сагах къонах хьахул, цунна боккха кхетам лу. Из массаза а иштта хургда, хlана аьлча из — эскар да!

Хlара сахьат, минот де дезар фуд ца ховш яц цига.

Тlема говзал lомаеча цкъаза цун лакхаленга кхоачаш цхьа минот а отт. Цигга фийла а кадай а хила веза салтечун.

Бlухой набарах чlоагlбеннача хана оарц даьккхе гlовттабу. Цигга чlоагlа лоархlаме да бехктокхаме хилар. Тlехьависа йиш яц, шийна тlадилла декхар дизза кхоачашде деза салтечун. Иштта аргlана цкъа гlовттабаь байдда болхача салташта хьалха вар Гудиев. Цунна уллув воагlача доттагlчун Чуйков Олега цlаьхха lохкийтта ког лозабаь саца вийзар.

Доттагlа вита ше дlаваха йиш йоацилга дика кхетадора Исроапила, хlаьта аххарга хьежаш машинаш а салтий а бар хьуна юкъе. Уйла е ха яцар Исроапила. Тlакхийтта Олег хьамархlа а велла, шоай ханнахьа новкъосташта дlатlакхаьчар уж.

Топ нийсса кхосса lомабала дlабахар салтий. Дегlа тоавенна, моастагlчоа майрра духьалъотта кийча вола Гудиев «тlем тlа» эттар. Берригa уйла ше деча гlулакха тlаяхийта вар бlухо.

— «Тlом» дlаболабе! — аьле команда лу эпсаро. Автомат тох салтечо. Цlаькха а цlаьхха а команда лу эпсаро.

Хьажача, деррига пхорч хьувжоргах кхийттадар. Топ геттара нийсса кхосса Гудиев ховш волга белгалдаькхар командира.

Топ нийса кхосса ховш санна, эскаре мел деш дола гlулакхаш а дизза кхоачашдеш ва бlухо Гудиев Исроапил.

В. БЕРЕЗИН,
журналист.

Са хинна хьехархо

1937 шера Грозне хьехархой курсаш чаккхъяьхачул тlехьагlа, Галашка гlалгlай берашта хьеха вера Ивченко Иван Семенович. Костоев Устарха цlагlа lеш вар из. Вlаши дукха безаш доттагlий бар уж. Цу хана со шоллагlча классе дешаш вар. Иван Семеновича гlалгlай берашта эрсий мотт хьехар. Чlоагlа къахьегар цо эрсий мотт берашта шаьра бовзийта гlерташ, дешархошта дукха везар шоай керда хьехархо. Цунна хьоашал дора юрта бахача наха а.

1939 шера декабрь бетта Краснодарски военно - пехотни училище из деша хьожавича, чlоагlа гlайгlа яр берашка цунах къаста безам боацаш. 1941 шера май бетта «лейтенант» звани а йолаш, училище йистеяьккхачул тlехьагlа Дрогобыче латтача № 129 йолча танкови бригаде гlулакх деш хул Иван Семенович.

Советски наха дага а доацаш, фашистий гlаьрахой чубаьхкар вай мехка. Минск, Могилев, Орш, Дрогобыч яхача городашка чуеттaш бомбаш яр. Цlе эскар тlехьашкахьа дала дезаш хилар Харьковеи Киевеи долхача наькъашка гlолла. Тlемаца тlехьашкахьа яхар Иван Семенович гlулакх деш вола танкови бригада а.

Орел городе дlакхачалехьа уллача Ливны яхача станце чlоагlале а яь латтар немций полк. 1941 шера сентябрь бетта шийца ши новкъост а волаш, цига разведке вахар взвода командир вола Иван Семенович. Лаьца каравоалавир цар фашистий эпсар. Из дар боад бенначул тlехьагlа. Фашисташ тхьайса хургба, аьнна хеттача хана, ший взводаца тlавахача Иван Семеновича довнаца карайоалайир полка штаб, карадера дукха пайдане каьхаташ. Цу тlем тlа кoгах кхийтта пхо хlанз а лелабеш ва са хинна хьехархо. Бакъда, взводе висар берригa а ворхl саг мара вацар.

Дlахо взвод lай 1942 шера, Воронежа гаьна йоацача Оскол яхача станце нийсъелар. Взвода юкъевоагlар зlамига а вокха а 40 саг. Уж lомабеш чlоагlа къахьегаш хилар Иван Семенович.

1942 шера бlаьсти Елец яхача городе юха а танкови бригадах дlакхет взвод. Бехктокхаме декхар кхоачашде вохийт Иван Семенович. Шийца новкъост а волаш, 50 километр гаьна мотоциклаца пакет а йийца ераш болхача хана, аккарна бомбаш чуетта волалу немций летчик. Амма, цунна маганзар разведчикашта новкъарле е. Шийна тlадилла декхар кхоачаш а дaь, бригаде юхавера Иван Семенович.

Аьхки 1943 шера Курск, Белгород, Ахтырка яхача моттигашка дорхбенна фашисташ латача хана, шийгара доккха денал дlахьекхар взводо. Ийша фашисташ гурахьа тlехьашкабала болабелар. Полтавски областе уллача Хорол яхача городе чуйодар взвод. Городера фашисташ байддабар, бакъда, массанена цlаьхха гlайгlа тlаттар. Рота политрук Иванов латтийсар йистхила а ца могаш. Бlаргаяйра цунна фашистий къизал, оакхарий оамал. Хьалъэхна бадар цун сесаги ши бери. Массехк сахьат даьлча кlайбелар цун корта...

Хьатlадера 1944 шу. Фашистий низ эшабеннабар, тlехьашкахьа болхача хана, латар дорха дар цар, цхьаккха а моттиг тlемаца мара хьалацар немцаша. Цу шера Минск мукъайоаккхача хана, наькхах, когех, кулгех пхон гаргаш еттaлуш хала човнаш хилар бахьан долаш ворхl бетта Тамбове, Саратове, Читинске госпиталашка иллав Иван Семенович.

Тоавенначул тlехьагlа, 1945 шера хьалхагlа Новочеркасске латтача № 60 йолча офицерски резервни полке, тlаккха Грозне хиннача № 237 йолча, карабоалабаь немций лелабаьча МВД лагере дежурни волаш хул из 1947 шерага кхаччалца.

Даймехка тlем тlа Иван Семеновича карагlдаьнна гlулакхаш белгал а деш, цунна еннай: «Даймехка 2—1 степений», «Цlе седкъа» яха орденаш, «За победу над Германией», «За героическую оборону Киева», «1500-летие г. Киева» яха а нхыйола медалаш а.

Эскарера гlулакх чакхдаьккха ваьлча ше ваьхача мехка цlавоагlа Иван Семенович. Дуккхача шерашка Сунженски района «Путь к коммунизму» колхозе тlема - учетни истола начальник волаш болх бу цо. Хlаьта 1959 шерагара 1969 шерага кхаччалца, станичникаша боккха тешам а бенна, Нестеровски станични Совета председатель хул. Хlанз тlема ветеран пенсе а ваха кхувшйоагlача тlехьенна дикагlйола сага оамалаш дlаlомаеш, царна патриотически кхетам луш, станица общественни вахаре хьинаре дакъа а лоацаш, хьавоагlаш ва. Цун сатем хилац хlама а ца деш lохайна вагlа.

Т. ХАШИЕВ.
тха штате воаца корреспондент.

СУРТА ТlА: тlема ветеран Ильченко Иван Семенович.

Кlаьдлуш вац ветеран

Сийлахь - боккха Даймехка тlом болалуча хана Халухаев Берса Мухьмад Нохч - ГlалгIай АССР прокуратуре следователь волаш болх беш вар. Тlом болабеннача хьалхарча деношка шийга кхайкарга а ца хьежаш, ший лоlаме тlем тlа ваха дlаязвайтар цо. Бакъда, дийша саг хиларах тарра Мухьмад Махачкалински военно - пехотни училище деша вохийт. Из йистеяьккхача лейтенант - артиллерист а волаш тlом беш йолча 89-ча стрелкови дивизе хьожаву из. Цига тlом беча взвода командир а волаш, 1942 шера август бетта немецки фашисташа дlалаьца хиннача МагIалбике эггара хьалха тlем тlа отт Халухаев Мухьмад. Цигара волавенна хаддаза тlом беш из чакхбаллалца дакъа лоац цо.

Цо юкъарчал доацдаш дакъа лаьцад МагIалбик гитлеровски эскаро дlалаьца хинначара мукъайоаккхача, из эскар берригача Къулбаседа Кавказера эккхадеча, немецко - фашистски эскаро Сандомира малхбузехьа лаьца геттара йоккха чlоагlало йохаеча, Одер яхача додача хина вай эскар дехьа доалача а цига хин малхбузерча оагlорахьа гитлеровски чlоагlа оборона йохаеча а, Оппельнь яхача немецки эскара группа оборона йохаечеи из гобаь чулоацачеи.

Нейсе яхача додача хи тlа гитлеровцаша кlоаргга яь хинна оборона йоха а еш, Германе столицана вай эскар чухьиддача а Берлин хьалоацача а, цул тlехьагlа Чехословаке столица Прага немецки фашисташа дlалаьца хинначара мукъайоаккхача.

Иштта я Халухаев Мухьмада хала, кхераме, бlаьха тlема никъ беш нийсъенна йоккхий моттигаш, хlаьта кагий яраш-м йийца а яргъяц. Цу новкъа из дуккхачахьа нийсвеннав шийлача, бlехача ушалашка гlолла ваха везаш, лай тlа гlолла текхаш, атаке ухаш, пхо е бомба гарг кхийтте вожаш, сакхетам чура воалаш. Шеллуш окопа чу вагlав, хьалхьа йиш йоацаш, цкъаза тlехьашка вала вийзав, дийнахь-бус цlаккха салаlа lоха, наб е ха йоацаш, гlаш никъ беш. Хадданза валара кхерам тlалатташ хиларал совгlа, мел йоккха хало, моцал, шелал lовша йийзай. Улувра новкъост вувш мел гlайгlа яьй! Мел дукха дайнад цунна бlарга шоаш дlалийцача моттигашка фашисташа маьрша бахача наха — къоанoшта, кхалнаха, берашта — тlалоаттадаь акха lазап!

Дог чlехке, бlаргашкара хий долалу Халухаев Мухьмада цкъаза уж хlамаш дагадехача...

Вlаьха тlом беш нийсъеннача моттигех дукхагlа дагайоагlарехи низкъалагlа хиннарехи малагlаш я аьнна шийга хаьттача. Халухаев Мухьмада дийцар:

Ховш мадарра, 1942 шера фашисташа шоай хур дир Грознера мехкдаьтта дlалаца, цул тlехьагlа Баку кхача гlерташ. Хlаьта МагIалбике цар дlа а лаьцар. Кхы уж хьахо ца бовлийта а МагIалбикера арабаха а боккха низ духьалъоттабир вай эскаро. Къиза а бlаьхбенна а лаьттар МагIалбике тlом. Хlаьта со эггара хьалха цига тlем тlа эттар. Хетаргахьа, сона а цига тlем тlа хиннача цхьаннена а цlаккха бицлургбац из тlом. Дийнахьа а бус а вlалла ца хаддаш беттaш доахаш лаьттар из. Ювлача йоккхийча топаша, чуеттача бомбаша, вай хlаьтта араьннача катюшаша сийрдайоахар бийса.

Са па кходеш майра латар моастагlчох вай бlухой, шоайла чlоагlа хьожар, бокъонца дола вошал дар царна юкъе. Цига эггара хьалха бlаргабайра сона къонахчал ца дохаш тlом беш байна сай новкъостий. Къаьстта дицлац сона кlалха дагlача тхона фашисташа тlом беш хинна дукъ. Тхо дика бlарга а гуш йоккхий топаши минометаши ца социйташ еттар тхона цар. Тхоаш ухкачара корта хьалхьоабе йиш йолаш дацар тхо. Дукха боабир тха новкъостий, човнаш йир. Фуннагlа даь а гитлеровцаша лаьца из чlоагlо йохае езаш яр. Из декхар тlадиллар 526 стрелкови полка командира стрелкови ротанеи са батареянеи.

Бийсана, тlом сецача хана, лечкъа цу дукъ тlа дайлар тхо. МоастагIий чуболча сангара юхедахар, дlакхесса граната цига дlакхоачаргйолаш. Сатассалца даьгlар тхо лечкъа, тlаккха фашисташта де дезар бокъонца хьагуча малаьллинге а, цхьатарра тlахьийдда чулийлхар тхо фашистий окопашка. Цар хиннар кхетаде кхелехьа, корзагlбаьхар уж. Кач а ухаш тlом бир. Хьалаьккхар гитлеровцашa лаьца хинна дукъ, бакъда тха цхьабола новкъостий боабир, човнаш йир.

Цу тlем тlа къаьстта майра летар зlамсаг украинец Бабич. Из геттара дика разведчик а новкъост а вар. Сона цига човнаш хилар, кхетам чура а воалаш. Цигара со lокlалвенав тха батарея старшинас Чахояна. Из тхона юкъе эггара воккхагlа вар. Тхога хьожар из воккхагlвола воша санна. Тlом хьалехьа Армене цхьан колхоза председатель хинна саг вар из. Хетаргахьа, цо новкъостал дар бахьан долаш дийна висав со хlаьта....

Нейсе яхача хи тlара Берлина йоккхий топаш дlачуеттaш тlом беш яр тха иттлагlа артиллерийски корпус. Берлинера тхона духьал даьра тlом беш бар фашисташ а. Иштта вlаши еттача йоккхийча топаша лаьтта эгадора, цlенош теркадора. Тlаккха цlаьхха сецар Берлинера тхона духьал беш хинна тlом. Тхо Берлина юкъе гlолла чакхдоалача Шпрее яхача хина а Берлина гонахьарча Тельтов канала а дlагаргадахар. Каналал дехьадовла а Берлина чудовла а лаьрхlар оаха. Цхьа дегабуаме сатийна яр канала тlа. Каналал дехьарча оагlорахьа фуд хьажа цхьан цlеношка кlийле лаьцар тха корпуса разведывательни отдела бlухоша. Бада тlара дlахьежача каналал дехьагlа цхьаккха хlама дацар, холуш, сатийна яр. Тlаккха пантонашца каналал дехьабувла болабелар тха бlухой. Со турмалпа бlарг кхоабаш вар каналал дехьа. Цlаьхха хьалхье болабелар дехьагlа кlийленна хайша баьгlа фашисташ. Аз команда елар хьалхе а кийчбаьча тхоай отдела бlухошта 45 миллиметр йола йоккхий топаш уж хьалхьувча чуетта аьнна. Иштта дlаболабелар канала тlа тlом. Цхьаккха а кlалхара ца воалийташ хlаланбир 200 немецки фуастпатронщикашч снайпераши. Корпуса бlухошта никъ баьккхар гитлеровски Германе столицана — Берлина чубовла. Из дар 1945 шера 28 апреле.

Хlаьта вай эскара боккха аьттув боаккхаш тlема задани кхоачашъярах Даймехка тlема цхьоалагlча степена орден лу Лакхерча Керттерча командоване резерва 10-ча артиллерийски корпуса къаьсттача разведывательни отдела начальника заместителa капитана Халухаев Берса Мухьмада.

Вай эскаро фашистски Германи эшаяь котало йоаккхача хана мича нийсвелар хьо? — аьнна шийга даьча хаттара жоп луш Халухаев Мухьмада аьлар:

Из дар 1945 шера 2-ча мае. Берлина улицашка беш къиза тlом бар. Фашисташ дорхбенна духьаллаттар. Из иштта дале а, рейхстага тlа коталон байракх егlай аьнна хьахеза тха корпуса бlухой дог гlоздаьнна бар, массехк шера белгалдаккха йиш ца хинна Цхьоалагlа май цхьа моллагlча моттиге а доацаш Берлине нийсделар тхона, хlаьта тlом чакхбоалаш латтилга гуш дар. Цlаккха а ца хиннача тайпара майра тlом бора цар тlеххьара фашисташ шоай бlена боабеш. Бакъда, дега чов еш новкъа дар тlом чакхбоала ди тlакхоачаш тхоай новкъостий боабеш.

Шоллагlча мае делкъел тlехьагlа Берлин, тlом сацийта, хьакараеча мара салаlа йиш хиланзар тхога. Салташа бувцар шоаш баь тlом, дагаухар шоай цlа, цlагlарбараш, кастта цlагlорг а маьрша бахарг а хилар. Вай Даьхенах дола илли доахар. Укхазара шоаш цlагlоргба аьнна хетар. Бакъда, иштта хинна тха уйла йохайир Чехословаке столица Прага фашистех мукъаяккха йохийташ тха корпуса деннача приказо.

Прагана гаьна йоацаш уллача Небужица яхача юрта фашистски эскарца тlом болабир оаха, цига уж эша а бир. Из бар оаха тlеххьара баь тlом. Из дар 8-ча мае, хlаьта 9-ча мае хьакхайкадир Коталон ди да аьнна. Цхьа моллагlа бола хоам бацар из, дlадийца варгвоацаш дар тха гlаддахар. Тхоца иштта гlадбаха бар цу юртара нах а. Цхьана lохайша сурташ доахийтар оаха дагалоацама, тхоца lохувшар цу юртара нах а. Хlаьта сона мархlа нийсъелар цхьа йиlиг.

Дуккха шераш даьнначул тlехьагlа дагаеха аз дахьийтача каьхата а цу суртагlа а хьакорайир сона из йиlиг. Хlанз тхона юкъе гаргарло я. Ший марaца Ярославаца тхацига йоагlа Томашкова Ярмила, хlаьта тхо а берригача дезалца царцига хьоашалгlа дахе хул.

Иштта хьоашал да Мухьмада Прагерча цу хана бераш хиннача Франтишек Мацелапеи Крижежек Иозефацеи а.

Нохчийн гlалгlайн Сталина пурамагlа шоаш бахачара бохабаь Казахстане lобахьийталга хайтар Мухьмадага хlаьтте а. «Со тlем тlа lергва, хlанзалца баьчул вогlа боацаш тlом а бергба», — аьлар цо. Ший дош ца дохадеш чакх а ваьлар.

Даьхе лораеш майра тlом барах цунна еннай орденаш, медалаш, Лакхехьарча Керттерча командоване 74-зза баркал кхайкадаьд.

Тlом чакхбаьнначул тlехьагlа из болх беш хул Московски областерча Коломенски станокаш еча заводе. Ткъаь итт шера вlаштта цу предприяте къахьег цо финансово - сбытовой отдела начальник, директора заместитель волаш. Дика болх барах дуккхаза а белгалвоаккх. Цу хана цо заочно йистейоаккх финансово - экономически институт.

Цига волаш пенсе вода из. Ше ваьхача Грозне цlавоагlа. Дукха ха я Халухаев Мухьмад пенсе вола. Бакъда, из цlаккха а цlагlа lохайнавац. Ше Грозне ваха хайнача укх 10—15 шера цо хаддаза болх бу «Красный молот» заводе. Из хlанз воккхагlвола инженер ва. Цо доккха дакъа лоац общественни вахара юкъе. Из отдела юкхьанцарча парторганизаце секретарь. Нохч - ГlалгIай АССР Лакхехьарча суда халкъа заседатель ва. Цо дукха болх бу кхувш йоагlача тlехьенна тlема - патриотически, интернациональни кхетам луш.

Ю. ЧАХКИЕВ.

СУРТА ТlА: Халухаев Мухьмад.

Тlемахочун сий ду коллективо

1942 шера барайтта шу диза зlамсаг Свердлик Николай Захарович Советски Эскаре гlулакх де вуг. Фашистски гlаьрахошца вай хьамсара Даьхе бахьан долаш къиза тlом латтар цу хана. 1944 шера Свердловски тlема пехотни училище чаккхъяьккхачул тlехьагlа из хьожаву взвода командиралла. Шоллагlча Белорусски фронте 380-ча стрелкови дивизена чу а йоагlаш, моастагlчох денали къонахчали гойташ, майра латаш хул цун взвод.

Кенигсберга дlатlакхоачача Малхбоален Прусе моастагlчунца бирса, дорхбенна тlом беш бар советски бlухой. Февраль беттара уж денош цlаккха а дицлургдац шийна, яхаш дувц Н. Свердлика. lалаьмате дукха немций бар тlагlертта атакаш еш, вай бlухой чlоагlале йохае гlерташ. Командоване советски бlухошта хьалхашка оттадаь бехктокхаме а шин дагара хила йиш йоаца а декхар укх тайпара дар: фуннагlа даь а хьатlабоагlаргбоацаш юхатоха беза фашисташ, цул тlехьагlа лелхабаь тlехьашка а боахаргболаш.

Из операци йизза чакхъяккхарах взводай дуккхача разведчикашта тlема совгlаташ дала оттадир. Цул тlехьагlа моастагlчунца дlахо тlом а беш, уж гlехьашка а боахаш вай бlухой болча хана, когах пхо кхийтта чов хилар Николай Захаровича. Хlаьта 1945 шера май бетта шозлагlа чlоагlа хала чов йир цунна тlем тlа. Цу хана цунна хьожадаь хинна тlема совгlаташ хьакхачанзар Свердлик Николай Захаровичага. Тlом чакхбаьннaчул тlехьагlа 38 шу дизача, 1983 шера шийна хьожадаь совгlат хьакхаьчар цунга. «Грозэнерго» районни энергетически управлене торжественни хьале Заводской райвоенкомата военкомо Николай Захаровича хьаелар Цlеча Седкъа орден.

Х. СУРУДЖАНЦ,
къахьегама ветеран.

Нахаца дагабувл

ДIАХО БОЛХ БЕШ Я ГIАЛГIАЙ ХАЛКЪА ДЕХАРАШКА ХЬАЖАРА ЙОЛА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА КЪАМАН СОВЕТА КОМИССИ.

5 май. Экажкъонгий-Юрт. Кавказе Советий Iаьдал оттадеча хана кIайгвардейцаша цхьа цIа ца дуташ йоагаяь хиннай из. 1944 шера шозлагIа а шоай фусамех баьхар цигара нах. ХIаьта 1957 шера цIадаьхкача юха а боахамаш дахка дезаш хилар.

Тахан Экажкъонгий - Юрта доккха цIей да. Цигарча нахаца дагаялар духьа хьоашалгIа енай гIалгIай дехарашка хьажара йола СССР Лакхехьарча Совета комисси. ХIаьта цу безача хьаьшашца вIашагIкхетар хул юртарча культура ЦIен хьалхашкарча майдан тIа. Укхаза гулбеннаб эзараш нах.

ВIашагIкхетар хьаделлаш къамаьл ду КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретара I. - Хь. Аушева. Цо аьлар: — Вай долча кхаьчай М. С. Горбачевс тIадилларах вIашагIъелла ГIалгIай автономе дош къоастадара йола комисси. Из селхан, «Электроинструмент» заводе, трикотажни фабрике хиннай, цар коллективашца къамаьлаш хиннад. Тахан комисси шун уйла а нигат а довза дагахьа енай шо долча. Хьагучох, комисси вайгара бала бовзаш я. Хетачох, цунна хов тахан вай къам чIоагIа тоIадаь а халача хьале а долга. Со теш цо гIалгIай автономе проблема нийса никъ а лаьца къоастаергхиларах.

ТIаккха дош лу «Экажевский» совхоза шофера Акталиев Мухьмада. Оратора юрта цIерагIа комиссега моаршал хаьттар. ТIаккха цо теркам тIаэзар таханарча дийнатьа автономи ца хиларах. Пригородни район а Тийрка аьтта оагIорахьа улла Бурув а гIалгIашкара дIаяккхарах къамо ловча баланна, гIалгIай къам культурни, социально - экономически даькъе тIехьадиса хилара.

Цул тIехьагIа къамаьл де мукъа лу вай долча хьоашалгIа венача Москверча поэта И. Ляпина:

— Хьамсара гIалгIай, вежарий, йижарий, тхона, эрсашта, шоана санна гарга ба шун бала, гIайгIа. Фу дергда шун къаман кхел хиннай иштта Iазап ла дезаш. Цхьабакъда, со теш из деха ди тIакхаьчача хана а нахах бола тешам ца бовш, къонахчалах ца дохаш, шоашкара кIезигал гуча ца йоалийташ хьадаьхкача шун, хьамсара гIалгIай аьттув баргхиларах. ХIаьта аз сай дага мел дар дIааьннад ГIалгIайчен автономе столица хила езача «Аьтта оагIорахьарча берда тIа» цIи йолча сай кердача книжка тIа. Цул тIехьагIа цо йиншар Мочкъий - Юрта хетаяь стихотворени, иштта, Назране бархI дийнахьен - буси митинг лаьттача «Барт - цхьоагIон майда» аьнна цIи тиллача моттига хетаяь йола байт. Цунга ладувгIачар бIаргех йовлакхаш хьекх. Царна дагадох шоай къахьа вахар, таханарча денга сатувсаш дIакхихьа деношбийсаш.

Дош лу цу юрта яхача Албогачиева Лидайна. Цо аьлар, гIалгIай къама сердали нахи бIаргагор мара цхьаккха бокъо йоацаш, саго теркал ца деш, сага бала боацаш даьхад, аьнна. ХIаьта тахан перестройкас таро еннай тха тхоай бала бувца, нахага дIабовзийта. Цунца дувзаденна да тахан компетентни комисси укхаза яр, из гIалгIай проблема къоастае хьажар.

Трибуна тIа ва ЧИГПИ доцент, исторически Iилмай кандидат Т. Муталиев. Ше историк хиларах тарра, цо къаьстта теркам тIаэзар гIалгIай историна. Тахан бебеча экстремистски уйла-нигат долчар шоашта ловчча оагIорахьа дерзаду кхыча къаман истори. Из ду цхьаболча хIирий «Iилманхоша». цар из Iилман изданешна даь ца Iеш, массови информаце средствашка ду. ХIаьта гIалгIаша хIиращца леладаь гIулакхаш кхыча бесса хьахьокх. ГIожа телхаду Владикавказ Iойилларах дола истори. Из ла йиш йолаш хIама дац. Цул совгIа, цхьаболчар тувлабаьча хIираша кхыча бесса дувц гIалгIашеи гIалгIазкхашеи шоайла леладаь гIулакхаш. Цунца уж гIалгIазкхий вайна духьала баха а гIерташ. Бакъда, царна хетар хургдац. Укхаза белгалдаккха деза, тахан а тIехьа вайца гаргалонаш а йолаш, гIулакхаш а леладеш дукха гIалгIазкхий хилар. Оратора, комиссега дийхар гIалгIай историкашца, Iилманхошца вIашагIкхетилга. Цох шоана а тхона а боккха пайда хургба, аьлар цо.

Дош лу Экажкъонгий-Юртарча юкъерча школа хьехархочоа Карпенко Лидия Ивановнайна. Цо аьлар: Со гIалгIашта юкъе яха тоъал ха я. Сона ер къам хьамсара хет цунах йоахка тIехдика оамалаш бахьан долаш. Со цецйоал вайнахах, хIана аьлча, укх тIеххьарча итташ шерашка царна духьала ца йоаккхаш къизал йитаяц. Бакъда, из деррига а шоашца леладешше, кхыча къамашца гоамал ца лоацаш, доттагIал леладеш хьабоагIа гIалгIай. Аз доккхал ду хургбола гIалгIай инженераш, поэташ, лораш, хьехархой, экономисташ кхебеча тахан се дакъа лоацаш хиларах. Со теш, дукха ца говш меттаоттаергйолча ГIалгIай автономе вахар хоздеча цар хьинаре дакъа лоацаргхиларах.

ТIаккха къамаьл ду комиссе члена, СССР Лакхехьарча Совета члена, Киргизе Iилмай Академе президента Акаев Аскара. Цо аьлар:

— Хьамсара гIалгIай, со Киргизера ва. Са юрта нохчий бахар. ХIаьта лоаллаха уллача юрта гIалгIай бар Iеш. Тхона шо довз дог-цIена, Iимерза, къахьегама тIера, машар безаш дола халкъ санна. ХIаьта сона укхаза хьалвоагIаш мехкахоша тIадиллар шуга дIайха моаршал лулга. Со теш, шун бокъо котъяргхиларах. ХIаьта цу хьакъехьа аз сайна могар дергда.

Бухсоцаш дош лу комиссе председатела, РСФСР къамий гIулакхех йолча паччахьалкхен Комитета председатела Беляков Анатолий Михайловича. Москверча правительства викало дег тIара баркал аьлар шоаш лаьрхIа майдан тIа мел веначоа. Иштта цо теркам тIаэзар ювцаш йола чоалхане проблема къоастаяра дукха къахьега дезаргхилара. Бакъда, аьлар цо, иштта дукха хIама лайнача къаман бакъдар хьалтIа ца даьккхача, вешта аьлча, цхьан кога тIа ца даьккхача, тхона истоpe могийтаргдац.

Оттаяьча программагIа цигара баьлча СурхотIа яха лерхIаш хиннача комиссе маршрут хувц. Из дувзаденнад Назране Барт - цхьоагIон майда тIа комиссена вIашагIкхета дагахьа республика бе-беча районашкара, юрташкара, иштта Къулбаседа - ХIирийчeнера итташ эзараш нах гулбеннаб, аьнна, хоам кхачарца.

Назрань Барт - цхьоагIон майда.... КПСС Назрановски райкома хьалхарча цу майдах из цIи тиллай «Правда» газета тIа «Кунакаша массаза барт лохаргба»... яха статья араялара дег чура раьза доапаш, ший гIайгIа, бала кодабе дена гIалгIай къам бархI дийнахьен буси лаьттача моттигах.

Тахан а укхаза цу деношка хинначул кIезигагIа боацаш нах гулбеннаб.

Барт - цхьоагIон майдан тIа ханна соцаяь хинна митинг юха а дIайолаю. Из дIахохьу координационни совета председатела НГIАССР халкъа депутата Кодзоев Iийсас. Цо комиссе членашка моаршал хоатташ дIайха дешаш аьлар. Цул тIехьагIа оратора белгалдаьккхар, тахан майдан тIа гулбенна гIалгIай шоай дар хьадеха мара, хоарцонна тIехьа баьхка боацилга. ТахханалIа шоашка гIелал яххьаше, дов - шов ца дезаш хиларах цар садетталга. ДIахо цо аьлар, тха проблема цIаьхха хьахинна яц, Советий Iаьдал оттадаьча хьалхарча шерашкара денз хьайоагIаш я из. Вай правительствана цу хана керте лаьттачар къамаш шоайла довна дигара политика чакхъяьхай. Масала, цкъарчоа тхогара Бурув дIаяьккхай. ТIаккха тхо Iодахийтачул тIехьагIа тха беррига мохк дIабеннаб. Кхойтта шу даьлча тхо цIадаьхкачул тIехьагIа хьа ца луш хIиращ̄а йиссар эгара йоккхагIйола Пригородни район, Тийрка аьтта оагIорахьа улла Бурув. Тахан из проблема къоаста ца йича яргьяц.

Цул тIехьагIа дош лу СССР халкъа депутата Фаргиев Хьамзата. Цо ший къамаьл дукха хIама лайнача вай къаман исторически аспекташта теркам тIаозаш дIадоладир. ДагIайохал, аьлар цо, кулакаш бохабе беза, йоаца бандаш дIаяха еза, яхаш мехкара къамаш бIехьдеш дIайолаяь компани. Бакъда, тахан цу къамашта, къаьстта репресси яьрашта реабилитаци яра деш хайра хIама дац. Нагахьа санна центральни прессас бехк боацаш шийлача мехкашка Iоахийтача къаман бакъдола истори дувцаре, цар бокъонаш меттаоттае из хьожаре деррига а ший моттиге дIаоттаргда. Вай цIенъяь дIаяккха еза цхьан къамо шоллагIдар доацар дувцаш бIехде гIерташ хилар къоабалдеш йола идеологи. ТIаккха мара деррига бокъалгахьа даргдац. Цудухьа сона ловра, бакъдолчун тIа а латташ, шийна тIадилла гIулакх комиссес чакхдаккхар.

Трибуна тIа воал Наьсар-Керттерча маьждига имам, координационни совета член Пошев Ахьмад. Цо белгалдаьккхар, бе - беча динаша нах дикадар дара шоайла безаме, Iимерза хилара, эхь-эздел леладара, моллагIйола проблема хьаькъалца, собарца къоастаяра тIахьехилга. Къонахаша шоайла вIашагIкхийттача Iассалам Iалейкум аьле дIа-са моаршал хоат, хIаьта из маьрша лелалва хьо, машарца вахалва хьо, яхилга да. Бусалба дино къамашта юкъера гIулакхаш массе а хана машара наькъаца къоастадара гIо даьд. Цудухьа тахан оаха маьждигашка нах тIахьех уллуврча лоалахоша вайга харцо ювце а сабар, хьаькъал долаш хилара, хIана аьлча вайна дов - шов эшац. Тхо теш гайна е ганза ГIалгIай автономе проблема къоастаергхиларах. Сона ловра тха лоалахоша - хIираша оаха дувцар, яхар, къамо ловш бола бала нийса кхетабар.

Партеи тIемен ветерана Арчаков Хасолта ше къамаьл деш белгалдаьккхар, тахан гIалгIай мехка доккха цIей долга. ХIана аьлча, вай массане дуккхача хана денз сатийса комисси хьакхаьчай. ДIахо цо аьлар, со теш цо наьха дегашкара бала кхетабергхиларах. Таханалца цхьаццаболча экстремисташа харцдаьхача исторех ца тешаш, шоашта гуча фактий боагIа мах бергхиларах.

Цул тIехьагIа трибуна тIа ваьннача координационни совета члена Хамхоев Вахас комиссегара дийхар духхьал документех, фактех теша а тешаш, болх белга. Уж тохкаш шоана гучадаргда гIалгIаша цIаккха а уллуврча лоалахошца моастагIал леладаь доацилга, хIаьта из иштта хилар хьахьекхар марг бетта бархI дийнахьен-буси лаьттача митинге цхьан гIалгIачо кхыдола къам бIехдеш цхьа дош ца аларо. Оаха дехац наьхадар, духхьал тхоайдар мара.

ДIахо къамаьл де мукъа лу Назрановски № 3 йолча хьехархочоа Баркинхоева Мадинайна. Цо аьлар, тхо Казахстане. Юкъерча Азе Iодахьийтача шерашка оаха дийца варгвоацаш доккха Iазап лайнад. Цига моцалах бIарчча дезалаш бовра. ХIаьта уж зерате ваха каша доацаш дIабехкар. Бакъда, цар шоаша бовча хана цхьа дехар дора: шоай борза тIа наьна мехкара денача лаьтта коана тоссилга.

Иштта цо теркам тIаэзар цу хана укх мехка тха юхедисача кашмашкара чурташ хьа а доахаш, царех цIеношБерена лаьрхIа бассейн яь хилара. ДIахо цо аьлар, оаха школашка, цIагIа тхоай бераш къамаш къеста ца а деш, доттагIал леладе Iомаду. ХIана аьлча, тхоаш массе а хана кхыча халкъашцарча доттагIала тIехьа хиннадаь. Оаха тахан тхоай лаьтта хьада, Ленина тхона енна хинна гIалгIай автономи меттаоттае мара яхац. Цул мискагIа фу дехар хургда? Воккъал из нийса никъ кхоачашбеча гIо де тхона!

ТIема шерашка ший деналеча гIулакхашца цIи хеза хиннача летчика, тIема ветерана Оздоев Мурада дийцар къиза моастагIа — фашизм хIалакьеча гIалгIашен нохчашен шоашкара турпалал гойташ дакъа ларах, кхыча къамех болча нахаца тIеххьара маькха чIенилг екъаш вошал лелаларах. ТIаккха цо теркам тIаэзар моастагI цаI а волаш латташ болча вайнаьха хьакъехьа Сталина а цун гIончаша а харцо лелаярах. Масала, гIалгIайи нохчийи халкъаш моастагIий а даь, мехкагIа даьхар. ТIаккха фронте хинначарех цхьабараш Советски Союза Турпал яха цIи яла йоагIаше, ца луш битар. Юххера цо белгалдаьккхар, столица Тийрка аьтта оагIорахьа улла Бурув а йолаш, гIалгIай автономи меттаоттае езаш хилар.

Дош лу комиссе члена Лавров Сергей Борисовича. Цо хьахайтар комиссес укхаза хьаялехьа архивни материалаш тохкаш дукха болх баьлга, цу проблема ирал шоашта йовзилга, бакъдолчунна тIера ца довлаш шоаша из къоастае хьожаргхилар. ДIахо цо аьлар, оаша дувц шоай культура лохерча боараме я яхаш, бакъда, шун халкъа культура лакха я. Оаша из лораяьлга гуш да тахан шо тхоца вIашагIкхета хьаахара, гIар-тата доацаш дIа-са къастар га, зIамагIчо воккхагIвар лархIарга, кхыдола къамаш Iотте а ца деш, оаша къамаьлаш дарга хьежача.

Цо дувцар хьаллоацаш къамаьл ду комиссе председатела Беляков Анатолий Михайловича. Керттерча даькъе цо белгалдаьккхар, Нохч - ГIалгIайчен лаьтта хьаьший тIаэца, уж лархIа ховш хилар.

Митинг чакхйоал Пошев Ахьмада автономи меттаоттаяр, нах шоайла барта хилар дехаш дуIа дарца.

Цу дийнахьа комисси Наьсарен района кхыча юрташка хилар.

6 мае СССР Лакхехьарча Совета комисси Джайрахьа яхар. ХIаьта из цигача гIалгIай хьабаьннача моттигашка, иштта исторически памятникашка хьежар. Царга дIахьекхар цу хана йоахаяь гIалаш, вIовнаш.

М. БАРАХОЕВ,
тха спецкорр.

СУРТАШ ТIА: Назране хиннача митинге.

И. ПЛИЕВА сурташ.

Тоалургдий-хьогI гIулакхаш

Дукха ха йоацаш, республикански газеташа кепатехар пачхаьалкхенга хьайбай продукци йохкара укх шера хьалхарча квартале тIехьадиса боахамаш. Укхаза йоккха моттиг дIалоацаш я Сунженски район. Масала, квартала планагIа — 3370 тонн йолаш, пачхаьалкхенга ехка шура 3106 тонн мара яц. МалагIаш да цун бахьанаш?

Масала, хьаэцаргья вай районе эггара йоккхагIа йола «Путь к коммунизму» яха колхоз. План 650 тонн йолаш, пачхаьалкхенга дIаеннар 513 тонн шура мара яц.

Тамаш йолаш да, йоаккхаш йола шура цхьатарра дерригача фермашка лаьгIъялар. Са бе йоал 1988 шера январь беттара сводка. Цу хана ферме дийнахьа хIара кхоабача Iаттагара юкъера лаьрхIача 8 килограмм шура йоаккхаш хиннаяле, укх шера — 6 килограмм я, йиъалгIча ферме 7,8 килограмм хиннача 4 килограмм мара яккхац.

Цун керттера бахьан, колхоза кулгалхоша доахан соахкарчул кIезигдаларца дувзаденна да, йоах. Бакъда, боахама кулгалхой бехкагIа дукха доахан дайра фермашка.

Доакъар ца хилча, хьайбай продукци эшшача боараме яккха хала да. ХIаьта из укхаза эшачул нийсса ах мара Iалашдац.

— Тха боахаме планаш кхоачаш ца яра керттера бахьан да доахан дика кхоабаш ца хилар, — йоах йиъ-лагIча ферма доярка Ибрагимова Тамарас. — ДIадахача шера а, тоъал доакъар Iалашданзар. ХIаьта хIанз хьайбашта дIалуш комбикорм яц. Из ца хилара бехк Агропрома ба йоах тха кулгалхоша.

Хожаргда вай племенной болх укхаза мишта бу. Из а кхы Iа яха дега тоам беш дац. Духхьашха дехкача шинарех дукха шура лу доахан хьахилийтара йоакхо йиц. Зоотехнически бокъонаша дIадехача тайпара унахцIена хилийтара дукха гIа дола хьайбаш шу далалехьа цамогаш хул. Цунца шура а лаьгIлу. Цхьаькха да укхаза ала дезаш. ЧIоагIа лоархIаме да искусственни осеменени ший ханнахьа яр. Бакъда, из болх укхаза лерттIа хьабеш бац. Цудухьа доахан Iаьхара дус. Ший беш болча балхах доккхал деш ва боахама ветврач Акаев Исраил. «Хьайбай продукци дукхагIа яккхара уж унахцIена хилийтара дукха болх бу оаха», йоах цо. Цох теша хала да. Теркам тIабахийтац къаденнача а кIезига шура луча а доаханна метта дукха шура лу фух дараш дIаоттадара. ХIаьта ала деза дукха Iаьсий укхаза довш хиларах а. Санитарни хьал геттара во да Iаьсий леладеча помещенешка.

Хьайбаш латтача помещенешка да тхо. Делкъа ха. ДIадаккханза кхо долаш бIеха яр цар чу. Хьайбаша хий молача цхьаццадолча кадашка IодоагIаш хий дацар. Хьайбаш леладерий соцкультбыта хьашташ кхоачашдара деш хIама дац.

М. ЧАХКИЕВ.

Партийни конференцеш: отчеташи хоржамаши

КЪАЬНАРЧА IАЬДАЛАГIА

«Перестройка чакхъяккхарен районни парторганизацена хьалхашка латтача декхарехи» доклад йир КПСС Ленински райкома хьалхарча секретара Р. М. Таштамирова. Ший доклада тIа цо белгалдаьккхар, отчетни юкъа парте райкомо ший болх коллегиальноста, демократизаце, гласноста принципаш ларде а лаьца лелабаьлга, проблемни дешашта теркам дукхагIа тIаахийталга, общественни уйла, хетар лоархIаш хиннилга. Практика а хинна дIаэттад коммунистащеи къахьегама коллективащеи вIашагIкхетараш чакхдоахилга, предприятешнен нах бахача моттигашкен гражданаш тIаийбелга. Кадрашца болх бара демократически формаш дегIайоагIаш латт.

Цхьацца гIулакхаш чакхдаьхад отчетни юкъа экономикана кулгалделга тоадара даькъе. Боахама дешаш къестадеча командни методех пайда ийбелга дIадаьккхад. 1989 шера денз района халкъа боахама деррига доакъош боахама расчета хьалашка болх беш да, царех цхьадараш арендага а даьннад. Пятилетка диъ шера промышленносте болх беча хIара сага дIалаьрхIача 27 процент дукхагIа арахийцай товарни продукци. Дикка кIезигъеннай договорни декхараш кхоачаш ца деш йола къахьегама коллективаш, къахьегама овсарле денгараденга лакхлуш латт.

Дукха теркам тIабахийтаб отчетни юкъа, докладчико маалара, социальни сфера дегIайоалаяра. Кхоачашъяьй цхьадолча тIеххоачаш а яьй халкъа хоатта товараш арахецара, бахача наха маьхагIа гIулакх дара йола планови заданеш. Лакхденнад болхлойи гIулакх деча наьхеи алапеш. КIезиг-дукха тоаденнад экологически хьал а. Района предприятешка фега кIезигагIа арахкувс зене йола вещесттваш.

Докладчик хьежар парте райкома балха стилан методаштен критика е а районни партийни организацес отчетни юкъа нийсдалийтача кхоачамбоацарех дувца а. Цхьабакъда, парте райкома балха цIенхаштта анализ е, кхоачамбоацараш дIадахара хьадда наькъаш белгалдаха магaнзар цунна. Воккъалдар аьлча, гулбеннарий теркам тIаозаш, наьха уйлаш сомайоахаш, района парторганизацена хьалхашка эттa саготта дешаш дувцийтара коммунисташ тIахьехаш бацар, ерригa хьайийцача, доклада чулоацам. Цунах лаьца лоацца а геттара нийса а аьлар делегата, РСУ-1 партийни организаце секретара, тракториста В. Тютяева:

— Застойни ханашка партконференцешка еш хиннача докладаш тIара копирка кIал а йилла, хьатIаяьккхача санна я тахан вай ладийгIар.

Хетаргахьа, иштта тIагIоллара, формана доклад кийчъярах парте Ленински райкома хьалхарча секретара Р. М. Таштамировна беррига а бехк дIатIабилла багIац. ХIана аьлча, из хьалхара секретарь хержа цхьа бутт совгIа ха мара яц. дIабаьннача кулгалхоша дувлийтача гIалатех жоп цунгара деха бокъо яц. ХIаьта а из декхарийла вар парте райкома балха стилахи методехи цIенхаштта анализ е, бехкебарий цIераш а йоахаш, перестройка дIаяхьара новкъарле ерех гуччахьа дувца. ТIехьагIа пренешка къамаьл даьча массехк делегата боагIаш бехк а баьккхар цунах цо из ца дарах. ЦIаьхха а да. Отчет ер алхха хьалхара секретарь хинна Iац. Тахан коммунисташтен къахьегамхоштен хьалхашка отчет ер ерригa парте районни комитет, районни партийни организаци я. ТIаккха мичахьа бар парте райкома бюро, райкома членаш? Уж ма барий шоаш отчетни юкъа баьча балхах эггара хьалха жоп дала дезараш. Амма, цар оаз хозаш яцар партконференце.

Дувца хIама доацаш бар уж? Бацар. Шоашта бехк дIатIаэца уж кийча хилча, дукха саготта дешаш дар района коммунисташца гуччахьа дага а баьнна, дувца дезаш, эггара хьалха шоашта критика а еш. Масала, КПСС райкома, цун бюрос, юххьанцарча парторганизацеша эсала къахьег дуккхача хана денз хьа а хинна, балха Iаткъаш йола стереотипаш дIаяхара, стандартни йоаца решенеш тIанийяра, гIулакхаш дара. Хьалха дIаяхача XXX-ча районни партийни конференце вIашагIъехкаяр тайп-тайпара партийни комиссеш. ДIадоладаьр керда а пайдане а хIама дар. Цо таро лора беррига райкома членаш балха юкъеоза. Халахете а, партийни комиссей КПД лакха хиланзар, райкома членаша хьинаре дакъа лацанзар общественни балха юкъе.

— Тоъал ха я со парте мугIарашка вола, — аьлар «Автоспецоборудование» завода бригадира, цехови парторганизаце секретара нов. Гросса. — Цу юкъа сона уллув болх баьб дуккхача КПСС райкома, горкома, обкома, кхыметтел бюро а членаш болча наха. ХIаьта массаза аз зийнад цхьа хIама: партийни форумаш кийчъеча е партийни комиссей балха юкъе цар хьинаре дакъа лоацаш дайнадац сона. Общественни болх дукхагIча даькъе формана лелабу цар. Уж сомабахара, партийни балха юкъеозара хIама деш яц районни партийни комитет ше. Партийни комитета членаш цхьадолча деношка шоай балхаш тIара партийни гIулакх леладара мукъабулийта беза, партбюджета чотагIа алапи а телаш.

ЛерттIа латтац политически сакхетам лакха болча а перестройкана тIехьа болча а нахах партийни мугIараш шердара дош. Цхьайола партийни организацеш юстаръяьннай нах парте хьанйбара гIулакха. Коммунисташ тIатIа хIама бе-башха ца хета баьннаб, цхьабараша мекъал гойт. Из бахьан долаш парте мугIарашка керда членаш дIанйбелга кIезиглуш доагIа. Из да КПСС мугIарашкара нах дIабувлара а кризис оттара а бахьан. Дог а лазаш дийцар, цунах, шийна чукъувлачох конференце къамаьл даьча делегата, Грозненски таксомоторни парка водитела С. Гериханова.

— Наьха партех бола тешам бовш латт, — аьлар цо. — МалагIаш да цун бахьанаш? Цу хаттара жоп дала хьажа деза вай тахан. Со ва таксомоторни парка цехови парторганизаце секретарь. Сона хIара денна гу сайца болх беча коммунисташа хIама бе-башха ца хеташ гIулакх леладеш хилар. Цу унзарча хIаманца къовсам лоаттабе дезараш эггара хьалха вай, мугIарера коммунисташ да. ХалагIа мел дар воашта хьатIа а ийца, парте мугIараш чIоагIдеш, цун сий лакхдеш дIадаха деза вай. Керттердар да, парте цхьоагIо чIоагIъяр. Из де деза съезд хиларга ца а хьежаш.

Эсала леладу районе кадрови политика лерттIа чакхйоаккхилга. ДоагIача бесса хьадехац кулгалхошкара-коммунисташкара шоашта тIадиллача гIулакха хьалхара бехктокхам хулга. Боахам лелабара керда методаш юкъейоалаяра партийни Iалашо елга во лел, цу даькъе парте райкомо а партийни организацеша а хьинаре позици лаьцаяц хIанз а. БоагIача боараме кулгалдац район социальни дегIайоалаяра. 2000 шу тIакхоачаш хIара дезал къаьсттача квартираца е цIенца Iалашбара программа эсала кхоачашъю. Из хIама комплексни леладац. ТIехьадус коммунальни сетеш дегIайоалаелга, къаьстта керда хьалъяьча микрорайонашка. Бахача наха лаьрхIа хьалъю фусамаш эксплуатаце дIатели л г а лаьгIденнад, эсала леладу хозспособагIа, индивидуальни, жилищни-кооперативни хьисапе гIишлош хьалъяр. Бакъдар дийцача, докладчика теркам тIабахийтар цу деша. Белгалдаьккхар, укх шера денз шозза-кхозза дукхагIа фусамаш хьалъе езилга. Амма, цо дийцар деррига а доадеш дар Ленински райисполкома председатела А. Измайлова къамаьл.

— Хургдоацар сенна дувц, «Фусамаш-2000» яха программа кхоачашъюлургьяц, — аьлар цо. — Из кхоачашъе гIишлон база яц районе. Цудухьа из ца а дувцаш, кхыйола социальни проблемаш ювцара тIахьийхар райисполкома председатела конференце хиннараш.

Цу тайпарча къамаьла раьза хила хала да. Сона хетачох, хьалхе а шийна тIера бехк дIабаккхъ гIертар А. Измайлов. ТIехьагIа программа кхоачаш ца йой, аз дIа ма яхадарий шуга алар духьа. Из санна йола позици вайна духхьашха нийслуш яц. Застойни ханара хьайоагIаш я из. Деррига а атта хьаде йиш йолаш даларе-м перестройка а дIайолае мича езар. Из чакхъяккхара эггара хьалха эш цунах чIоагIа тешаш, халонаша тIехьашка боахаргбоаца, денал дола нах.

Района политически вахаре керда хIама да неформальни образованеш. Укхаза тIеххьарча цхьан-шин шера хьахиннай «Дош», «Барт» яха а кхыйола а дукха неформальни организацеш. Цар бу перестройкана пайдане бола дукха болх. Цудухьа тахан чIоагIа лоархIам болаш да политически унахцIена мел дола низаш вIа цагIтохар, уж дерригаш цхьан гIулакха — перестройка сихагIеи дикагIеи чакхъяккхара тIадерзадар. Малав из де дезар? Шеко яц — парте райком я. Бакъда, цу гIулакха инициатива бера дIахийцай райкома. Докладчика хьоахадир неформальни организацеех лаьца, аьлар тIехьа тIайоагIача хана царца айхха райкомо бувзам лоаттабе а цар низаш юкъарча гIулакха тIадерзаде а деза, аьнна. Цхьабакъда, белгалдаьккханзар из мишта де деза, йовзийтанзар цу хьакъехьа районни партийни организаце хьадда программа. Сона хетаргахьа, харцахьа хургдацар неформальни организацей викалаш партийни конференце дакъа лаца бийхабаларе а.

Гуш махиллара, къоастанза а ира а латташ йола проблемаш кIезига яц тахан районе. Бакъда, доклада тIа царна дукха моттиг кораянзар. Цудухьа доклада, парте райкома балха стилеи методийи критически мах бир прене къамаьлаш даьраша. Цар хьадийхар тахан хьалхашка эттача ирача проблемашта дукхагIа теркам тIабохийталга, перестроечни процессаш хьинaрегIа чакхйоахилга. Масала, «Автоспецоборудование» завода парткома секретара А. Голованова аьлар:

— Тахан партийни собранешка хьаахац дукха коммунисташ. Из шоаш раьза боацача хIаманна коммунисташа еш йола ший тайпара духьале я. ТIаккха вай гIерт деррига а доал парте членашка дIадала. Амма, цунах хIама хилац. хIана аьлча йизза паргIато дIалац мугIарeча коммунисташта, юххьанцарча партийни организацешта. Лакхе латтача инстанцешца дехар деш мара къамаьл де йиш хилац. Из дIадаккхара эггара хьалха юххьанцарча партийни организацена финансови кортамукъале яла еза. 50 шу да тха завода парторганизаце йола. Цу юкъа ший доалахьа хIама хиннадац. Взносаш дIател райкома, горкома, обкома бюджете. ХIанз коллектив предприяти шийна хьаэца дага я. ТIаккха мишта яха еза партийни организаци.

Е цхьаькха цхьа масал. Со ва городскойи областнойи партийни конференцешка делегаташ харжара йолча комиссе председатель. Миштта хорж вай уж? Геттара сихденна. Кандидаташ, цар позици а программа а лерттIа ца йовзаш. ХIаьта дукхагIа чакхбоахараш ба кулгалхой. Тахан районера городскойи областнойи партконференцешка херажача 116 делегата юкъе ворхI (!) мара болхло вац. Цу гIулакха дукхагIа бехке яр, из лоархIаме хIама тесса леладу райком я. ТIаккха дувца дезий мугIарeча коммунисташка доал бе кхоачилгах? Данне а дезац.

— Отчетни докладага ладийгIачул тIехьагIа хеталу цхьан совещане нийсвелча санна, — дувц Грозненски мехкдаьтта института доцента, КПСС Ленински райкома члена, делегата З. Ахмадова. — Райком кхоачашъе гIерт ший йоаца функцеш. ТIеххьарча пленуме оаха хьадийхадар доклад чулоацам болаш кийчъелга. Новкъостала, сайна юкъе яхача бакъахьа хета уйлаш дIа а язъяь, райкоме дIаеннаяр аз записка. Амма, аз яздаьчох хIама юкъедахийтадац доклада. Боккъалдар аьлча, аппарате болх беш боаца райкома членаш юкъеэзанзар из кийчъеча, тхона эша информаци яланзар. Цо хьахьокх райкома аппарата балха стиль дукха хувцаенна йоацилга. Цунах хьахиннар а шоана гуш да. ХIаьта вай районни партийни организаце керттера гIалат да КПСС XXVIII съезда решенешка вай хьежаш дагIар, тIаккха хувцамаш дергда, яхаш. Из нийса дац. Вай декхарийла да парте эргаьккха чоагIъяра воашта дича бакъахьа хетар дIаала.

Из уйла хьаллаьцар пренешка къамаьл даьча Нохч-ГIалгIай пачхаьалкхен университета профессора В. Крикунова, «Красный молот» завода токара Ю. Депутатова, республика керттерча нарколога М. Дальсаева, кхыча делегаташа. Халахете а уж уйлаш белгалъяьханзар партийни конференце тIанийцача резолюце тIа. Гуш дар редакционни комиссе болх во баьлга. Дукха пайдане предложенеш йисар резолюцена юкъе ца хьош. ЛерттIа ювца ца ювцаш, сихбенна тIанийцар из конференце делегаташа.

Иштта ца дувцаш дисар съезде тIаэца деза лоархIаме ши документ — КПСС Платформаи Уставеи проекташ. Царех лаьца предложенеш яцар доклада тIа а. Конференце делегаташа Грозненски мехкдаьтта института преподавателa нов. Агиняненı Нохч-ГIалгIай чурча гIулакхий министерства отдела начальника нов. Целовальниковеи шоашта моггача бесса дийхар конференцега сиха а ца луш, уж проекташ ювцилга царех шоашта хетар салилга. Цу гIулакха тахан ха ца юсе, конференце тIехьа а яьккха, кхыча дийнахьа паргIатта уж йийцача бакъахьа яр вай, аьнна, предложени елар цар. Бакъда, делегаташа из хьаллацанзар. Гуш дар, уж сихагIа конференци чакх а яьккха, чубаха саготагIа болга.

Сайна укхаза дайнар, хезар кхетаре гIерташ, перестройка йода 5 шу даьнначул тIехьагIа а коммунисташа иштта мелал гойтара бахьан фуд-хьогI яхаш, сатем байна чувахар со Таханаръяр вай партена саготагIа йола ха я. Къоастаеш я цун кхел. Цу хьале геттара а лакха хила беза дог-цIенача хIара коммуниста партена хьалхашкара бехктокхам. Хетаргахьа, из дизза кхетаре кийчча бацар конференце дакъа лаьцараш. Новкъа хет, из санна дола хIама вай баьчча В. И. Ленина цIи лелаеча районни партийни организацеца нийсденна...

XXXI-ча Ленински районни отчетно-хоржамий конференце дакъа а лаьцар, къамаьл а дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара П. Н. Громова.

Партконференци хинначул тIехьагIа чакхъяьлар КПСС Ленински райкома кердача состава организационни пленум. Райкома хьалхарча секретаралла хержар — **Р. М. Таштамиров,** шоллагIча секретаралла — **З. С. Омарова.** секретаралла — **С. В. Егоров.**

КПСС Ленински райкома контрольно-ревизионни комиссе председателалла хержар **И. С. Шепелев.**

Х. ШАДИЕВ.

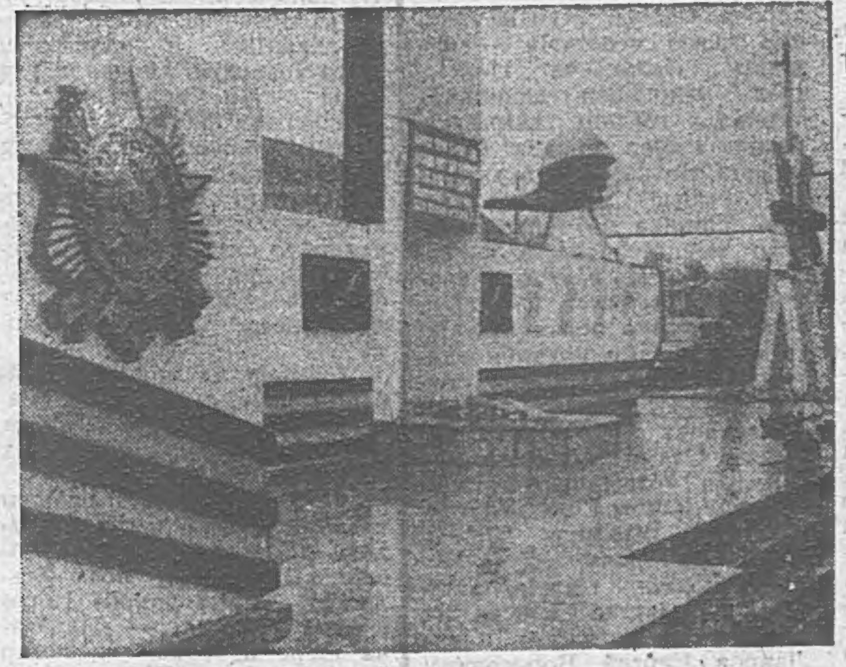

Цар цIераш йицлургьяц

Укх деношка Грозненски районерча Йоккхача АтагIарча культура ЦIенна юхе гулбеннабар юрта баха нах, хьалха цига баьха, хIанз республика кхыча городашка, юрташка бахараш, партийни, советски, комсомольски болхлой, тIема а къахьегама а ветераний республиканскийн районни советийн членаш. Уж укхаза гулбеннабар Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа байнача юртахой сийна оттаду памятник хьаделлача дакъа лаца.

Кхаь шера болх беш хиннай Йоккхача АтагIа Даьхе бахьан долаш тIем тIа лийгараш биц ца луш дагалоаттабара белгало санна укхаза памятник оттадара кийчо е тIем тIа дакъа лоацаш хинна С. Зебиров керте вола оргкомитет. Комитето дукха къахьийгад байнарий спискаш вIаштIехьйоахаш, памятник хьалдарца дувзадевна дукха дешаш къоастадаьд.

Лоацца къамаьл а даь юрта мемориал оттаяра хетаяь торжественни митинг хьайийллар Староатагински юрта Совета исполкома председателя И. Юсупова. Мемориала тIатесса улла хIама тIера Iоьккхача, гулбеннараштa хьалхашка отт укх тайпара сурт: юккъе латтача стелана дехьеи сехьеи — дийллача книжка оагIонаш санна хьалтеха йоахк мраморни Iоакъаш. Цар тIа дIаязъяь я тIем тIа байнача юртахой цIераш. Уж дагадаьца йист ца хулаш, цар сий деш цхьа ха яьккхар гулбеннараша. Йоккхача АтагIара виъ бIаь совгIа саг хиннав тIем тIа вай Даьхе лораеш, хIаьта укхаза дIаязбаьраш 97 саг ва.

Митинге къамаьлаш дир С. Зебирова, РСФСР заслуженни артиста М. Дудаева, тIемеи къахьегамеи ветераний республикански совета председателя В. Филькина, бIухой хиннараша А. Мукаева, М. Махмаева, Нохч-ГIалгIай АССР военни комиссра И. Куницына, йоазонхочо З. Яндарбиева, НГIАССР Министрий Совета председателя хьалхарча заместителя Г. Эльмурзаева, СССР халкъа артиста, Социалистически Къахьегама Турпала М. Эсамбаева, Грозненски райисполкома председатела С.-А. Сангариева, кхычар.

СУРТАШ ТIА: митинге гулбенна нах; тIем тIа байнарий сийна оттаяь мемориал.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурташ.

ДОГ КЪОНА ДА

Сийлахь-боккха Даймехка тIом болалуш къона хинна вале а, бакъда вахар дикка дайза вар Магомаев Ахъяд. Шийна къахьегама никъ дIаболабир цо 1937-ча шера школа хьехархо волаш, тIехьагIа директор а хилар цох. Укхаза Коммунистически парте мугIарашка дIайийцар из.

1941-ча шера тIом болабалалехьа дар из ВЛКСМ ШуйтIа райкома хьалхарча секретаралла хьожаву къона коммунист. Цига болх беш дукха ха ялалехьа болабелар тIом а. Сихха тIема комиссариате а ваха фронте вахийтар дийхар Ахъяда. Бакъда, юхатеттар цун дехар. Цу шера август бетта обкома шоллагIа секретарь а хержар из.

Цу хана, Грозне яккха чугIерташ бар фашисташ. Цар техникана чIоагIа эшар унхазара нефть. Бакъда, город моастагIчунна, ништта атта дIаяла лаьрхIа бацар къахьегамхой. Белгалдаккха деза, немций Грозне гарга гIертача хана нохчий а, гIалгIай а къаьстта йола подпольни обкома комсомольски комитеташ вIашагIтеха хилар. Цу хана Ищерски яхача станце кхаьчабар моастагIий. Къизача фашисташта эгIазваха вола Ахъяд, шийна вовзаш волча тIема комиссара тIа а ваха, юха а дийхар фронте вахийтар. Цун дехар кхоачаш а деш, 4-гIа гвардейски дошлой корпуса юкъейоагIача эскадрона командира заместитель вахийтар из.

1943-ча шера Саратовски тIема-пехотни училище деша вахийтар Ахъяд. Из толаме чакхъяьккхача 117-ча дивизе стрелкови полка батальона командир хьожаву капитан Магомаев. Цо тIемаш ду Польше мукъайоаккхаш, Берлине штурм еш. Майрача эпсаро гойтача къоначалах лаьца дувца дукха да. Бакъда, укх зарисовка мугIарашка дерригa а гойтаро яц. ХIаьта а, тIем тIара цхьа эпизод ювцийта дагахьа Александр Невски яха орден мишта елар хьона? аьнна аз даьча хаттара жоп делар ветерана.

— Берлине 120 километр гаьна йолча Ферстенвальд яхача городера 7 километр хиллал латташ дар тхо. Дивизионни разведко бу, аьнна хоам кхаьчар. Бийсана ши сахьат доалача хана полка командира Корчагина тIакхайкар сога, карта хьадал, аьнна, цу тIа Ферстенвальд гойтар цо. ТIаккха тIадиллар батальонаца цига дIа а вахе чIоагIле, нагахьа цига немций бале хьахайта, беце, вайбараш тIакхаччалца дIачIоагIле, аьнна. Тхо дIакхаьчача фашисташ хоалуш бацар. Город йита, хIетта тIехьашка баьннабар уж. ХIаьта, тха эскар укхаза кхаьчалга шоашта хайча юха а бийрза тIом бе болабелар уж. Тхо, тхоай позицеш хьа а лаьца дIачIоагIделар. Дукха фашисташ боабир оаха цу дийнахьа. Сона а кулга чов йир. Ишттa, вай салташта дукха зе ца деш, из операци дика чакхъяьккхарах делар сона из совгIат.

ТIом дIабийрзачул тIехьагIа а, 1946-ча шера декабрь кхаччалца, Советски Эскаре гIулакх деш хилар А. Магомаев, машара хана а, визза патриот хилар цох. Цу тайптайпара балхаш ду Казахстане. ХIаьта, Нохч-ГIалгIай автономни республика юхаметтаоттаеш, Москва, КПСС Центральни Комитете йолча Лакхерча партийни школе деша вахийтар нохчий а, гIалгIай а къамах вола 33 саг. Царца вар Ахъяд а. Цигара цIавеча, парте Надтеречни райкома шоллагIа секретарь, райисполкома председатель волаш балхаш дир цо.

ХIанз салоIаш ва РСФСР персональни пенсионер. 70 шерал дикка тIехъянна я цун ха.

М. КУЗАЕВ.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

«Iилма» декхараш

Оаха хьалхагIа хоам мабарра, «Iилма» ассоциаци хьаяьй Нохч-ГIалгIайчен Iилманхоша. Цунна чубоагIа университета, нехкдаьтта института, педагогически института, тайп-тайпарча Iилман-тохкамий институташка болх беш бола Iилманхой. Ассоциаце юкъебоагIаш ба Орджоникидзен Нальчикен бахаш бола Iилманхой а. Ассоциаце де лерхIачох дувц цун председатела Точиев Микаьила.

— Микаьил, вай къамаьл дIадоладеш хатта безам ба цу тайпара ассоциаце вIашагIйоллар мишта дагадеха хIама да?

— Шоай обществаш, организацеш, кхьметтел партеш вIашагIъехка наха бокъо еннай перестройкас. Кхычахьа санна, вай республике а дегIадоагIаш латт тайп-тайпара общественно-политически боламаш. ХIанзалца цхьаццабола Iилманхой царна юкъе дакъа лоацаш хиннабале а, дукхагIбараш республика общественни вахара юстара лаьттаб. Партийно-идеологически органаш а лерггIа болх беш яц цу боламашца. Хьагучох, цунах зе доалаш латт. хIана аьлча, уйла а яь шоай гIулакхаш ца леладу организацеш дерригa митингашка къоастаде гIерт. Цхьабакъда, культура, историе, экономика дешаш халкъана пайда а болаш, митинге къесталургдац. ХIаьта цу даькъе йоккхий таронаш йолаш ба Iилманхой. Цар низаш а творчески потенциал а саггота къестаде дезача гIулакхашта тIаерзаяра вIашагIъеллай оаха «Iилма» яха ассоциаци.

— ТIаккха малагIча проблемаша тIаоз тахан Iилманхой теркам?

— Ассоциаце Iилманхоша, шоай керттерча декхарех цаI лоархI, вай общества таханара нравственни юхь эргьяккхар. Яьссача лозунгашца из дулургдоацилга гуш да. СакхетамегIа бола нах оврцагIа а баьха, юхаметтаоттаде деза вайнаьха динагIа дола Iаьдалаш, оамалаш, дин васкеташ. Цу даькъе дукха болх бе декхарийла я республика интеллигенци а къаьстта Iилманхой а.

— Динах хьоадир Iа, Микаьил. Кхетадийзар аз, Iилманхошта цу хьакъехьа фу дулургда?

— Сона хетачох, «Iилманхо» яхача деша дукха маIанаш да. Бусалба дешар дийша Iаламнах, моллаш доархI аз Iилманхоех. ХIанзарчох ассоциаце царех саг веце тхоай балха юкъебоалабелаьрхIа да тхо ди лелабераш а.

— Шун ассоциацена юкъе ба историкаш, экономисташ, филологаш, кхыбола Iилманхой. Цунах гуш да, ассоциаци тайп-тайпарча дукхача дешашта тохкам бе лаьрхIа йолга. Фу дешаш да уж?

— Шоай лостамех болх бергбола гуманитарнии естественнии шиъ комисси белгалъяьй оаха. Гуманитарни комиссена керте латт вайна массанена вовзаш вола историк, профессор М. Мужухоев, хIаьта естественни комиссена кулгалдеш ва Орджоникидзерча юртбоахама института доцент Ш. Хашагульгов. Цу комиссешта чуйоагIа историе, экономика, экологе, кхыйола сектораш хургья. Историе сектор халкъа юкъе исторически сердало йоаржае декхарийла я. Цхьабакъда вайнаьха хинна турпалаш бувца истори таханарча дийнахьа дац вай. Масала, революци йоаккхаш хиннарех мала вовз вай кагийча наха? Ахриев ГIапур Шерипов Асланбеки. ХIаьта уж санна турпалаш вай мехка дукха хиннаб, цар сий дола цIераш белгалъяха а наха дIайовзийта а декхарийла ба историкаш.

— ХIаьта, Iа хьоаьча экономика секторо малагIа дешаш къестадергда?

— Культура ювцача хана йицъялийта йиш яц экономика проблемаш. Шоайла кIоаргга бувзамаш долаш да уж ши дош. Цудухьа, экономикана бокхха теркам тIабахийта лаьрхIа я ассоциаци. Республике этта хьал тоадара юртбоахама а промышленноста а даькъе рекомендацеш теларгья экономика сектора. Цо техаргда вай мехка мел предприятеш хьалъе еза, малагIа продукци арахеца еза. ХIанз дувцаш да лоаман районаш кахаерзаяра дош. Из лоархIаме гIулакх къоастадеча Iалама, историен архитектуран памятникашта Iоткъам хургбоацаш боахамий органашта гIо де а лаьрхIа я ассоциаце экономически сектор. Цу сектаро вIашагIйоллаьргья керда предприятеш ехкара схемаш.

— ТIеххьарча хана дукха дувц ГIалгIайчен культурнии экономическии хьалех. Цу хьакъехьа фу хет ассоциаце вахкалашта?

— Ассоциацена юкъе ва моллагIча къаман саг бокъо яле а, хIанзарчох цунна чубоагIараша берригаш хIана бац, аьнна, гIалгIай ба. Цудухьа тамашийна дац. ГIалгIай мехка этта хьал тоадара эггара хьалха автономи эш, аьнна, хет тхона. Цу гIулакха беррига низ тIабахийта лаьрхIа ба Iилманхой. Цхьабакъда, цхьан автономес вай мел йола проблемаш къоастаергьяц. Дукха къахьега дезаргда вай цу керда хургйолча республика хьалаш тоадара. Цун экономикеи культуреи дегIайоалаяра Iилман потенциал Iоаенна моттиг хургья ассоциаце.

— Вай из дувца доладаьдолаш кхы а цхьа хаттар да са хьога. ГIалгIай автономии республика хилча малагIча лостамагIа дегIайоалае вIаштIехьдаргда цун экономика?

— Сога хьаьттача, цу республика экономика ларде латта деза лоалахой республикашца бувзамаш. ХIанз гIалгIай бахача мехка Къулбаседа-ХIирийченца а Нохчийченца а чIоагIденна уж бувзамаш хоададича гIулакх хургдац вай. ШоллагIдале, республика планировани цун хьашташка хьежжа хила еза. ХIаьта ГIалгIайчен керттера лостамаш хила деза хьайбаш леладар дегIадоаладар, дикка тIахьожам а лоаттабеш туризм вIаштIехьъяккхар, унахцIено лораю учреждене хьалъяр. Дикка тахка еза вай Iалама ганзаш, цу хьакъехьа таронаш йолаш я ГIалгIайче.

— Микаьил, вай къамаьл чакхдоалаш Iа белгалбаьхача лов «Iилма» вIашагIйоллача къахьийга нах.

— Ассоциаци кхоллаш дукха къахьийгар Чапанов Мухьмад керте лаьттач инициативни группас. Цу группана чубоагIаш бар Iилманхой — Дахкилгов ИбрахIим, Танкиев Исмаил, Азиева Мадина, Точиев Iухан. Цу наха доккха баркал ала деза вай массане.

Интервью яйтар
Ч. МАНОЛИС.

ТЕЛЕПРОГРАММА

КХАЬРА

9 МАЙ

I ПРОГРАММА

8.00 — ТСН.
8.15 — «Его зарыли в шар Земной» яхача документальни фильма премьера.
9.00 — Мультфильм.
9.05 — Гаьннареи юхереи илли.
9.50 — Москва. ЦIе майда. 1941 — 1945 шш. Сийлахь-боккхача Даймехка советски халкъа Коталон цIейна хетаяь парад.
11.00 — «Победители» яха Коталон цIейна хетаяь передача.
12.15 — «Память» яха вокальни цикл ловзаю Е. Камбурова.
12.30 — И. Друцэ. «Святая святых» яха Советски Эскара Центральни Академически театра фильм-спектакль. (Премьера).
14.50 — Мультфильм.
15.10 — «Набеки-19» яха художественни фильм. 1-рей 2-гIей сереш. (Премьера).
17.40 — Музыкальни программа.
18.50 — Фашизма духьала тIом беш байначара Сий деш. Йист ца хулаш минот йоаних.
19.10 — «Сона дагайоагIа тIема ханаш».
19.35 — «Красное вино Победы» яха художественни фильм. (Премьера).
21.00 — Ха. ТСН.
21.45 — «Майские звезды» яха салтий иллей фестиваль.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Песни памяти песни победы» яха передача.
9.30 — Документальни фильма премьера.
9.50 — Москва. ЦIе майда. 1941 — 1945 шш. Сийлахь-боккхача Даймехка советски халкъа Коталон цIейна хетаяь парад.
11.00 — «Там, где мы бывали» яхача фильма-спектакла премьера.
12.20 — «Боевые спутники мои» яха киноконцерт.
13.20 — «Великое противостояние» яха художественни фильм. 1-ра сери.
14.25 — Мультфильм.
14.35 — «Великое противостояние» яха художественни фильм. 2-гIа сери.
15.40 — «Легенда о старом маяке» яха мультфильм.
16.00 — «И капли росы на рассвете» яха художественни фильм.
17.10 — Мультфильмаш.
17.55 — «О друзьях-товарищах» яха киноконцерт.
18.50 — «Терка тIера — Эльби: тIе кхаччалц Даймохкан сийлахь боккхачу тIеман турпаяхочун М. А. Висаитовх йолу телевизионни очерк (нохчий меттала). (Юхагойтар).
19.50 — Сийлахь - боккхача Даймехка Коталон 45 шу дизара кийчъяь. информационни выпуск.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.20 — «Даймохкан сийлахь кIентий. Сийлахьчу толаман 45 шо кхачарна» (нохчий меттала).
21.00 — Ха. ТСН (сурдопереводаца).
21.45 — Дунен велогонка. ГДР-ера передача.
22.15 — Фронта — концерт. «ТIема киносборникаx» даькха концерт.
23.15 — «Ца довза илли» яха художественни фильм.
23.45 — «Вальс» яха художественни фильм.

ЕРА

10 МАЙ

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Мультфильм.
8.45 — Документальни фильма премьера.
9.05 — «С любовью к России» яха Н. Осипова цIерагIча Паччахьалкхен академически эрсий халкъа оркестра концерт.
10.00 — «Красное вино Победы» яха художественни фильм.
11.25 — «Стоп-кадр» яха Iилма-довзийтара кинообозрени.
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
15.30 — ТСН.
15.45 — Iилма вестник.
16.30 — Чехословаки: йовзари цайовзари.
17.30 — Берий сахьат (английски метта урокаца).
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «...16 шу даланзен боккхагIеи».
19.45 — Саги бокъои.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Дипломатически йоаца беседаш» яха Итали доазол арахьара мехкашцарча гIулакхий министра Джанни де Микелес даькъа лоаца передача.
22.00 — «Эфире музыка я».
00.00 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Дерригa а безам ба» яха киножурнал.
8.35, 9.35 — Литература. 8-гIа класс.
9.05 — Испански мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35, 11.35 — Биологи. 8-гIа класс.
11.05 — Iилма - довзийтара фильмаш.
12.05 — «Центровой из поднебесья» яха художественни фильм.
13.35 — Ритмически гимнастика.
16.50 — Документальни фильм.
18.00 — «Нохчийн мотт Iамабо» (нохчий меттала).
18.30 — Аренда — кхиаме баьду некъ (нохчий меттала).
19.00 — Фильм-реклама.
19.05 — «Сатийсаман йовхе» яха. Телеочерк (нохчий меттала).
19.20 — Информационно-публицистически программа.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — Атлетизм. Европа чемпионат.
20.50 — Коллаж.
20.55 — «И вновь принцесса цирка...» яха Свердловскера передача.
21.30 — Киноабонемент «Дневные звезды» яха художественни фильм (1968 ш. Духхьашха).
23.20 — Дунен велогонка. ГДР-ера передача.

ПIАЬРАСКА

11 МАЙ

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Салтий фаьлг» яха мультфильм.
8.50 — Россе халхара ансамбла концерт.
9.30 — «...16 шу даланзен боккхагIеи».
10.15 — Саги бокъои.
11.30 — Берий сахьат (английски метта урокаца).
12.30 — Ха. ТСН.
15.30 — ТСН.
15.45 — «Без страха и упрека» яха художественни фильм.
17.10 — Музыкальни сокровищница С. Рахманинов. До минор оркестрацарча фортепианон дола № 2 йола концерт.
17.45 — «Реформа» яха фонд.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «Дело прошлое» яхача боккхийчарна долча мультфильма премьера.
19.10 — «Выпускник Кембриджа» яхача хроникально-документальни публицистически телефильма премьера. 1-рей 2-гIей сереш. («Союзмультфильм», «Уолбери продакшнс» 4 канал Великобритане ТВ, 1990 ш.).
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Коллаж.
21.45 — Актуальни интервью.
21.55 — Из хиннад... хиннад...
22.15 — Взгляд.
00.00 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Дерригa а ха безам ба» яха киножурнал.
8.35, 9.35 — Истори. 5 класс. Москва — эрсий паччахьалкхен столица.
9.05 — Английски мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35, 11.35 — Географи. 6-гIа класс.
11.05 — Iилма - довзийтара фильмаш.
12.05 — «Дневные звезды» яха художественни фильм.
17.00 — «Дог гIоздоаккхача вIашагIкхетара минот».
17.25 — Мультфильм.
17.45 — Фильм-реклама.
17.50 — «Синтар», яха бераштa йола передача (нохчий меттала).
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — Футбол. СССР чемпионат. «Спартак» — «Динамо» (Минск).
Перерыве (19.45) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.50 — СССР Лакхехьарча Совета сессе.
21.35 — Н. В. Гогола произведений экранизаци. «Петербургера Инкогнито» яха художественни фильм (1977 ш. Духхьашха).
23.20 — Дунен велогонка. ГДР-ера передача.

ШОАТТА

12 МАЙ

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Маман, папан сон.
9.00 — Шовданаш.
9.30 — Шера ханаш. Май.
10.30 — «Бурда моден» хьагойт...».
11.00 — В. Фирсова поэзи.
11.20 — «Партнер» яха коммерчески вестник.
11.50 — Коталон 45 шу дизара. «Повстанческая история» яха бархI сери йола художественни фильм. 1-ра сери — «ЦIерацара ловзар». 2-гIа сери — «Поворот» (Чехословака ТВ, 1984 ш.).

14.10 — «Гуш дарен — теша хала дарен».
15.10 — Режиссера И. Киноска фильмаш. «Оглянись в пути». (Духхьашха).
16.55 — Советаш: Iаьдал даиккхар 3-гIа передача.
17.25 — Объектив.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.45 — «Пиф-паф-ой-ой» яха мультфильм.
19.00 — «Не покидает нас любовь» яха композитора Ю. Саульски кхоллама сайре.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — В. Славкин. «ЗIаммагача сага кхийна йоI» яха Станиславски цIерагIча Московски драматически театра фильм-спектакль. (Премьера).
23.20 — Дизи Гиллеспи концерт (США).
1.00 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Остановись, мгновенье!» яхача фильма-концерта премьера.
8.55 — «Путь в «Сатурн» яха субтитрашцара художественни фильм.
10.15 — Союзни республикийн кинопублицистика. «БIаьстан цIей» яхача документальни фильма премьера (Алма-Ата).
10.35 — Коллаж.
10.40 — «Три банана» яха мультфильм.
11.00 — «Содружество» яха видеоканал.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.00 — Волейбол. ДунентIарча лигай хьалхле. МаIанах, сборни Япони — сборни СССР. Японера передача.
17.50 — «Литература а, дахара» (нохчий меттала).
18.20 — «Продолжение пути» яха «Орга» ансамбла хахар.
19.00 — Футбол. СССР чемпионат. ЦСКА — «Динамо» (Москва). Перерыве (19.45) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.50 — Л. Иванова дIаоал эрсий халкъа иллеш.
21.00 — Ха. ТСН (сурдопереводаца).
21.40 — «Под знаком «Пи» яха передача.
00.05 — Дунен велогонка. Чехословакера передача.

КIИРАНДИ

13 МАЙ

I ПРОГРАММА

8.00 — Спорт массарна а.
8.15 — Ритмически гимнастика.
8.45 — «Спортлото» тираж.
9.00 — Iуррехьа.
10.00 — Даьхенна гIулакх деш.
11.00 — Iуйрийнара самукъадоаккха программа.
11.30 — «Дунен гонахьа» яха альманах.
12.30 — Коталон 45 шу дизара. «Повстанческая история» яха художественни фильм. 3-гIа сери — «Грандиозный замысел» 4-гIа сери — «О скрытой точки кипения».
14.45 — УнахцIено.
15.30 — Педагогика массарна а. «СССР — ФРГ гIулакхаш леладара доазош».
16.30 — «Юрта сахьат» яха панорама.
17.30 — Марафон — 15.
19.00 — КIиранден кинозал. «Два богатыря» яха мультфильм.
19.40 — «Везучая» яха художественни фильм. (Духхьашха).
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Массехана а хургдолчун уйлаш» яха кIиранден нравственни проповедь.
21.55 — «Империя» яха ялх сери йола художественни фильм. 1-рей 2-гIей сереш. (Канада, 1986 ш.). Премьера.
23.35 — Футбольни обозрени.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е отта.
8.15 — Документальни фильмаш.
8.45 — «Конец «Сатурна» яха субтитрашцара художественни фильм.
10.20 — «Якутера жовхьараш». Берий хореографически ансамблах.
10.50 — Коллаж.
11.00 — «Мастер» яха короткометражни художественни фильм. (Премьера).
11.35 — «Земля тревоги нашей» яхача документальни фильма премьера. «Агония». (Владивосток).
17.00 — «Планета» яха Дунен халкъашта юкъера программа.
18.00 — «Вай дахаш дола дуне» яха режиссера В. Лисаковича фильмаш «Хроника без сенсаций», «Плюс минус я».
18.40 — «Меридианы дружбы» яха польски иллей XI Ерригсоюзни фестиваль. Луцнера зональни конкурс.
19.30 — «Возрождение» яха арахецаш йолча музыкальни инструментай дикал лакха хиларах.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — Волейбол. ДунентIарча лигай хьалхле. МаIанах. Сборни Япони — сборни СССР. Японера передача.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Классически кIалтохар. Европа чемпионат. Польшера передача.
22.25 — Дунен велогонка. Чехословакера передача.

ЦIЕЙ ДЕЗДЕЧА ДИЙНАХЬА

В. И. Ленина цIерагIа майда. 18.00. «Коталон ди» яхача эстрадни оркестра концерт.

СалаIара йолча городской центре. «С. М. Кирова цIерагIча парке». Коталон денна хетадаь салоIаш хургба дуккха нах. «БIаьшеренашка диц лургдоаца денале гIулакх». 9.00. Болх беш я аттракционаш берий городок. 18.30. Эстрадни-цирковой программа. 20.00. Хроникально-документальни фильмаш дIахьокхар. 21.00. Дискотека.

В. И. Ленина цIерагIа ДК. Коталон 45 шу дизара хетадаь салоIаш хургба дуккха нах. 15.00. «Салют, Победа!» яхача духовой оркестра концерт. 16.00. Ашараш — лекх вокально-инструментальни ансамбло. 19.00. «30 шерал тIех ха яьннараштa» яха салаIара сайре.

Н. К. Крупске цIерагIа ДК. 9.00. «Лаьттах чакхдаьле, кхертIоех чакхдаьле, гаьнарча шерашкара хьакхоач вайга уж бицлургбоаца бакъдар» яха митинг. 10.00. Спортивни цIей. 14.30. «Къона краевед» яха клуб. «ДIабахача тIем тIара хьахоз лувкхера». 15.00. «Салют, Победа!» яха кинофестиваль.

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 10.00. «Цхьаккха а вицвенавац» яха митинг. 11.00. «Нийсархо» яха клуб. «Iхо чакхбаьнна мугI» яха чтений конкурс. 12.00. «Надежда» яхача вокальни группа концерт.

Химиккий ДК. 10.00. «Коталон Iуйре» яха литературно-музыкальни композици. 15.00. Художественни самодеятельноста «Даим хилба машар!» яха цIейна хетадаь концерт. 18.00. «БIаьшеренашта юкъедаха денале гIулакх» яха тематически кино дIахьокхар.

Просвещене болхлой ЦIа. 10.00. «Халкъа диц ца луш дагалаттар» яха филателистически выставка. 12.00. «Салют, Победа!» яха берий суртий выставка. 17.00. «Сийлахь-боккхача Даймехка тIема ветеранаш вIашагIкхетара сайре. «ТIем тIа лийгарий денале гIулакхаши дийна барий гIулакхаши — цаIаш да».

«Красный молот» яхача завода ДК. 9.00. «ТIем тIа лийгарий сий деш хила!» яха митинг. 13.00. «Космонавт» яха берий кинотеатр. «КIаьнкаш, кIаьнкаш...» яха киноутренник. 14.30. «Вокхача даде медалаш» яха утренник. 17.30. «Мичахьа да шо хIанз, доттагIий-однополчанаш?» яха кинофестиваль.

Пролетбата цIерагIа ДК. 9.00. «БIаьшеранашта юкъе даха денале гIулакх». 10.00. «Ветеран» яха клуб. «Диц лургдоаца дийнадар» яха цIейна хетаяь огонек.

«Оргтехника» яхача объединене ДК. 12.00. Игротека. 17.00. «ТIема шерашкара иллеш» яха цIейна хетадаь концерт. 20.00. Кагирхой салаIара сайре.

М. Горьке цIерагIа клуб. 12.00. «Ветеран» яха клуб. «Из Коталон ди» яха цIейна хетаяь огонек. 14.00. «Даим хилба машар!» яха художественни самодеятельноста концерт. 14.00. «Лаьттан шар берашта лургья вай» яха берашa асфальта тIа дахкача суртий конкурс.

«Динамо» яха стадион. 10.00. «Коталон денна» хетадаь спортивни цIей.

Гороно стадион СДЮШОР. ФутболагIа йола НГIАССР клубни хьалхле яккхара яхьаш. 13.00. «Кооператор» — «Динамо» 15.00. «Машиностроитель» — ЧИГПИ. 17.00. «Даймохк» — «Монтажник».

Октябрьнефть» НГДУ стадион. ФутболагIа йола НГIАССР клубни хьалхле яккхара яхьаш. 16.00. «Нефтяник» — «Локомотив».

РАДИО

9 МАЙ, КХАЬРА
1941—1945 ШЕРАШКА СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ДАЙМЕХКА ТIЕМ ТIА СОВЕТСКИ ХАЛКЪО ЯЬККХАЧА КОТАЛОН ЦIЕЙ

7.15 Эскареи халкъеи цаIал. Беседа.
7.35 Объявленеш.
7.50 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 Сийлахь-боккхача Даймехка тIема ветеранашта дола концерт (нохчий меттала).
10.15 Сийлахь - йоккхача Коталон — 45 шу (нохчий меттала).
15.30 — 16.00 Сийлахь - боккхача Даймехка тIема ветеранашта дола концерт дIахоадахьара.
18.00 Керда хоамаш. Специальни выпуск (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).
18.30 «ДоттагIал» (армяний меттала).
18.40 — 18.50 Музыка.

10 МАЙ, ЕРА

7.30 ДоагIачох дола къамаьл.
7.40 «УнахцIено» яха радиожурнал (нохчий меттала).
7.55 — 8.00 Объявленеш. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 — 9.00 Концерт (гIалгIай меттала).
11.15 Халкъа этиках йола беседаш (нохчий меттала).
11.30 Къахьегама ресурсаш. Мишта пайда эц царех? (нохчий меттала).
11.45 — 12.00 Болхлошта хетар.
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 Къамаьл ду моттигерча радиос. Ножай-Юртовски районера передача (нохчий меттала).
17.31 «Шоана, юртара къахьегамхой». Концерт (гIалгIай меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — 19.00 Халкъа музыка (нохчий меттала).

11 МАЙ, ПIАЬРАСКА

7.30 «Юртара Iуйренаш».
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 «Юртара сахьат» (нохчий меттала).
8.45 — 9.00 «Дикал — предприяте чухьежа кIизга» (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 Художественни самодеятельносте дакъа лоацарий концерт (нохчий меттала).
15.15 Публицист мишта хьеж перестройкага (гIалгIай меттала).
15.30 — 16.00 Концерт (гIалгIай меттала).
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 Кооператив болх беш я (гIалгIай меттала).
17.31 «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 Адыгейски халкъа музыка концерт.
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 Музыка.
18.40 — 19.00 Шераш а нах а (нохчий меттала).

12 МАЙ, ШОАТТА

7.30 «Юртара вахар» (нохчий меттала).
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий программа.
8.30 — 8.45 «Патриот» (нохчий меттала).
10.15 Вай края историцара (гIалгIай меттала).
10.35 Музыка.
10.40 Сатирически микрофон (гIалгIай меттала).
11.00 «Школьни глобус».
11.30 — 12.00 Шийна нах тIехьабахара йола бокъо.
15.15 Классически музыка концерт.
16.00 Хозрасчета оагIонаш.
16.15 — 17.00 «Кавказа Iуйренаш» яха радиожурнал.
18.00 — 19.00 Музыкальни почта (гIалгIай меттала).

13 МАЙ, КIИРАНДИ

7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 — 8.00 Халкъа эша товараш — дикал лакха йолаш (гIалгIай меттала).
8.15 — 9.00 Моаршал да шуга.
11.30 — 12.00 КIирандийнахьара музыкальни программа.
15.15 — 15.30 «Дешархо» (нохчий меттала).
16.00 — 16.30 Литературни Нохч-ГIалгIайче.
16.30 Реклама.
16.40 — 17.00 Армяний музыка.
18.00 — 19.00 «Иллеца доттагIал долча наха дола» концерт (нохчий меттала).
12.05 — «Музыкальное подворье» — яха советско - австрийски музыкальни программа.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктохкама секретара — 22-84-68; отделий: партийни вахара — 22-53-12. промышленностен транспортен — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75.22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописки бюро—22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12. 22-54-04; промышленность и транспорта —22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ02112. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1527.